

Mitološki frazemi u poljskom, ukrajinskom i hrvatskom jeziku

Škacan, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:719563>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti
Odsjek za istočnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za poljski jezik i književnost
Katedra za ukrajinski jezik i književnost

Andrea Škacan

MITOLOŠKI FRAZEMI
U POLJSKOM, UKRAJINSKOM
I HRVATSKOM JEZIKU

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Ivana Vidović Bolt

Komentorica: prof. dr. sc. Tetyana Fuderer

Zagreb, rujan 2022.

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of West Slavic Languages and Literature
Department of East Slavic Languages and Literature

Andrea Škacan

MYTHOLOGICAL PHRASEMES
IN POLISH, UKRAINIAN
AND CROATIAN LANGUAGES

Master's thesis

Supervisor: prof. dr. sc. Ivana Vidović Bolt

Co-supervisor: prof. dr. sc. Tetyana Fuderer

Zagreb, September 2022

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. FRAZELOGIJA I FRAZEM	6
2.1. Frazeologija.....	6
2.1.1. Razvoj frazeologije.....	6
2.1.2. Frazeologija u Poljskoj	7
2.1.3. Frazeologija u Ukrajini.....	7
2.2. Frazem.....	8
2.2.1. Struktura frazema	8
2.2.2. Oblik frazema	10
2.2.3. Stilska obojenost frazema.....	11
2.2.4. Podrijetlo frazema	12
3. MITOLOGIJA.....	13
3.1. Mit i mitologija.....	13
3.2. Mitološki frazemi i motivacije	14
3.2.1. Bogovi i junaci u mitološkim frazemima	15
3.2.2. Božice i junakinje u mitološkim frazemima.....	24
3.2.3. Mitološka bića u mitološkim frazemima	28
3.2.4. Geografski pojmovi u mitološkim frazemima.....	32
4. ANALIZA FRAZEMA	33
4.1. Ekvivalencija frazema	33
4.2. Ekvivalencija mitoloških frazema u poljskom i hrvatskom jeziku.....	36
4.3. Ekvivalencija mitoloških frazema u ukrajinskom i hrvatskom jeziku.....	49
5. EKVIVALENCIJA POLJSKIH I UKRAJINSKIH FRAZEMA	58
5.1. POLJSKO-UKRAJINSKI POTPUNI EKVIVALENTI	58
5.2. POLJSKO-UKRAJINSKI DJELOMIČNI EKVIVALENTI	60
5.3. POLJSKO-UKRAJINSKI PARALELIZMI	60
5.4. NULTI EKVIVALENTI	61
5.4.1. Ukrajinski bezekvivalentni frazemi.....	61
5.4.2. Poljski bezekvivalentni frazemi	61
6. RJEČNICI.....	62
6.1. Rječnik mitoloških frazema u poljskome jeziku	63
6.2. Rječnik mitoloških frazema u ukrajinskome jeziku	70
6.3. Rječnik mitoloških frazema u hrvatskome jeziku	76
7. ZAKLJUČAK.....	81
8. LITERATURA	83
9. SAŽETAK.....	86

9.1. Sažetak.....	86
9.2. Streszczenie.....	87
9.3. Анотація	87

1. UVOD

Mitologija odigrava važnu ulogu jer je temeljem mnogih religija. Mitovi su priče koje nam govore o bitkama između dobra i zla te svaka religija ima takve priče – i drevne i moderne. Oni nam pokazuju kako su naši preci razmišljali i u što su vjerovali.

Glavni fokus ovog rada bit će usmjeren na frazeme triju slavenskih jezika koji u sebi sadržavaju mitološku komponentu – poljskog, ukrajinskog i hrvatskog. Razmatrat će se uglavnom frazemi iz antičke povijesti, odnosno grčkog i rimskog podrijetla.

Zadaci ovog rada su približavanje čitateljima terminâ **frazologija** i **frazem** te **mitologija** i **mit**, a također i opisivanje njihova razvoja, strukture, oblika, stilske obojenosti i podrijetla. Nakon toga slijedi upoznavanje sa samim frazemima te pronalazak i navođenje ekvivalenata.

Štoviše, tijekom bilježenja i opisivanja raznih mitoloških bogova i božica, junaka i junakinja te mitoloških bića i geografskih pojmova vezanih uz mitologiju ćemo, uz pomoć navođenja njihovog podrijetla, pokušati približiti i samu motivaciju frazema, odnosno što je to zbog čega je došlo do samog nastanka određenog mitološkog frazema.

Kao istraživačka metoda odabrana je **analiza ekvivalencije** kojom ćemo detaljno pokazati, u usporedbi poljskih i hrvatskih te ukrajinskih i hrvatskih frazema, koji od njih su ekvivalentni te u kojem stupnju. Također, navest ćemo i frazeme koji nemaju svoje ekvivalente u spomenutim jezicima.

Kao konačni dio podjele frazema, i glavni cilj ovog rada, bit će određivanje ekvivalenata između poljskog i ukrajinskog jezika pomoću analize ekvivalencije. Na samome kraju navest ćemo rječnik poljskih, ukrajinskih i hrvatskih mitoloških frazema. Frazemi navedeni u radu ne predstavljaju sveukupnost frazema koji postoje jer cilj rada nije navođenje svih frazema, već opisivanje i traženje ekvivalenata kod određenih i unaprijed odabranih frazema.

Mitološki frazemi korišteni u ovome radu primarno su preuzeti iz elektroničkog rječnika ukrajinskoga jezika (*Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980)*) te *Rječnika frazema ukrajinskoga jezika* (*Словник фразеологізмів української мови*, 2003), hrvatskih općih i frazeoloških rječnika, enciklopedija, knjige Vojtecha Zamarovskog *Bogovi i junaci antičkih mitova* (2004), te prikupljene građe uvrštene u diplomski rad Sabine Tropčić *Mitološki frazemi u poljskoj i češkoj frazeologiji* (2018). Kao izvor poslužili su i razni internetski resursi te vlastito jezično znanje.

Analizom je obuhvaćeno sveukupno 176 mitoloških frazema, od čega je poljskih 74, ukrajinskih frazema je 55, te hrvatskih 47.

2. FRAZELOGIJA I FRAZEM

2.1. Frazeologija

S porastom zanimanja za tu jezikoslovnu disciplinu, i općenito porastom broja frazeoloških studija, frazeologiju se ne bi trebalo smatrati suviše mladom i neistraženom jezikoslovnom disciplinom. Naime, Stanisław Skorupka (1952: 117, prema Vidović Bolt, 2011: 13) objašnjava kako se naziv *frazeologija*, odnosno *phraseologia* prvi put spominje u XVI. stoljeću, no nije se odnosio na „znanost o ustaljenim izrazima čvrste strukture, koji se mogu izučavati u okviru jednog ili više jezika” ili na „ukupnost frazema raspoređenih prema različitim kriterijima”, kako je definira Fink-Arsovski (2002: 5), već se odnosio na stil i rječnik.

Frazeologija (grč. *phrasis* – izraz + *logós* – riječ, govor) kao samostalna jezikoslovna disciplina proučava jezične jedinice, frazeme, te se u isto vrijeme njome nazivaju i jezične jedinice jednog jezika koje čine jedinstvenu podskupinu frazeologije što potvrđuje polisemiju njezina naziva. Zahvaljujući tome razlikujemo zoonimsku frazeologiju, somatsku frazeologiju; nacionalnu, internacionalnu; regionalnu, dijalektnu itd. (Ibid.: 5; Lewicki i Pajdzińska, 2001: 315 prema Vidović Bolt, 2011: 13).

2.1.1. Razvoj frazeologije

Kada je riječ o samim počecima frazeologije, Anita Hrnjak (2017: 9–10) spominje Charlesa Ballyja, švicarskog filologa, općepriznatog kao utemeljitelja moderne lingvističke stilistike i, u tom okviru, moderne frazeologije.

Prema Željki Fink-Arsovski (2002: 6), sami počeci frazeologije i njezino odvajanje kao znanstvene discipline vuče korijenje iz ruske lingvistike. Ruski lingvist Evgenij Dmitrijevič Polivanov predviđao je njezino osamostaljenje, koje je 1947. proveo u djelo, razdvojivši frazeologiju od leksikologije, sovjetski lingvist i filolog Viktor Vladimirovič Vinogradov.

Zanimanje hrvatskih filologa za frazeologiju potaknula je istaknuta hrvatska slavistica, filologinja i prevoditeljica Antica Menac koja je objavila pandan Vinogradovljevu radu pod naslovom *O strukturi frazeologizama* (1970). Također je pokrenula razvoj te znanosti osnovavši, zajedno s ostalim filozozima (uglavnom rusistima), *Zagrebačku frazeološku školu* (Fink-Arsovski, 2002: 6). Osim Antice Menac, među prvim hrvatskim filozozima koji su se bavili frazeologijom bili su Josip Matešić, Stefan Rittgasser i Josip Jernej (Vidović Bolt, 2011: 15).

2.1.2. Frazeologija u Poljskoj

Kada je riječ o Poljskoj, Ivana Vidović Bolt (2011: 15) naglašava utjecaj Vinogradovljevih radova na poljskog jezikoslovca Stanisława Skorupku, koji je kasnije napisao *Z zagadnień frazeologii* (1952) – prvu poljsku znanstvenu studiju iz područja frazeologije. Petnaest godina kasnije S. Skorupka objavljuje frazeološki rječnik poljskog jezika, *Słownik frazeologiczny języka polskiego* (1974), koji u sebi sadrži većinu frazema od sredine XVIII. stoljeća. Također, drugi značajniji poljski jednojezični frazeološki rječnici su: *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* (2001) Stanisława Bąbe i Jarosława Libereka, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* (2004) Piotra Müldner-Nieckowskog, *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami* (2005) Anne Kłosińskiej, Elżbiety Sobol i Anne Stankiewicz, *Słownik porównań* (2007) Mirosława Bańka, *Słownik frazeologiczny PWN* (2019) Aleksandre Kubiak-Sokół, *Słownik frazeologiczny* (2021) Mateusza Dobrowolskog te *Słownik frazeologiczny* (2021) Katarzyne Głowińskiej.

2.1.3. Frazeologija u Ukrajini

Počeci ukrajinske frazeografije sežu u XVIII. stoljeće, kada su se frazeološke jedinice počele opisivati u paremiološkim zbirkama. Od početka do sredine XX. stoljeća frazeološke jedinice opisivale su se u leksikografskim djelima. Valja napomenuti da su u većini njih, posebno u onima koje su svjetlo dana ugledale od 50-ih do 70-ih godina XX. stoljeća, uz frazeološke jedinice opisane i druge ustaljene sveze (poslovice, izreke itd.) (Pradid, 2012: 31).

Potrebu proučavanja frazeoloških sveza u okviru frazeologije kao zasebne znanstvene discipline 20–40-ih godina XX. stoljeća u svojim radovima obrazložili su sovjetski jezikoslovci Sergej Abakumov, Evgenij Polivanov i Leonid Bulahovs'kyj. Proučavanje frazeologije bilo je potaknuto leksikografskom praksom i radovima V. Vinogradova (Jac'kiv, 2014: 253). Baran i Zymomrja (1999: 14–15) ističu da je zanimanje za proučavanje frazeologije njemačkog jezika u Rusiji i Ukrajini poraslo nakon objavljivanja djela V. Vinogradova. U početku su se zapažanja V. Vinogradova doživljavala kao bezuvjetne istine koje ne zahtijevaju provjeru ili daljnju razradu, no kasnije se javila potreba poboljšanja klasifikacije ukrajinske frazeološke građe koju je razvio spomenuti ruski filolog.

Interes za ovu disciplinu je zaista velik i u posljednje vrijeme sve više raste. Međutim, u nekim djelima frazeologija još uvijek stoji uz bok drugih disciplina poput opće lingvistike, leksikologije, stilistike i leksikografije. U tom smislu, čini se prikladnom povijesna digresija, odnosno pogled na početnu fazu formiranja znanosti o frazeologiji. Štoviše, ne bi bilo pretjerano reći da je istaknuti ukrajinski i ruski filolog, filozof i panslavist Oleksandr Potebnja uvelike doprinio njezinu formiranju (Baran i Zymomrja, 1999: 20).

2.2. Frazem

Frazem je osnovna jedinica frazeološkog sustava. Iako se u početku nazivao *frazelogizmom*, kasnije je zamijenjen nazivom *frazem* koji se tvorbeno nadovezuje na nazive lingvističkih jedinica poput *fonem*, *morfem*, *leksem*, *pragmem*. Osim naziva *frazem*, u hrvatskoj literaturi su se upotrebljavali i drugi nazivi za osnovnu jedinicu frazeološkog sustava poput *idiom*, *idiomatska fraza*, *okamenjeni izraz*, *okamenjeni sklop*, *ustaljeni izraz*, *ustaljena fraza*, *frazelogem*, *frazološka jedinica* itd. (Vidović Bolt, 2011:17).

Kao glavne značajke frazema navode se „preneseno i slikovito značenje, ekspresivnost, nezamjenjivost bilo koje od frazeoloških sastavnica njegovim sinonimom”. Zbog toga se da iščitati da je frazem „osnovna jedinica frazeološkog jezičnog sustava koja se sastoji od najmanje dviju sastavnica, pri čemu jedna od njih mora biti punoznačnica” (Ibid.: 17–19).

2.2.1. Struktura frazema

Antica Menac (2007: 11) smatra da je struktura frazema uglavnom izrazito čvrsta. S obzirom na to da su to ustaljeni izrazi, oni se ne moraju svaki put iznova spontano slagati, već se koriste u unaprijed određenom, gotovom obliku.

Kod nekih frazema pojedine sastavnice se često ne smatraju riječima sa samostalnim značenjem niti značenje frazema proizlazi iz značenja samih sastavnica. Tako se iz primjera frazema *gdje je bog rekao laku noć* 'vrlo daleko, u zabitom kraju' ili *dati rog za svijeću* 'prevariti koga' ne mogu toliko lako prepoznati značenja ukoliko ne poznajemo podrijetlo tih frazema (Menac, 2007: 11).

Primjeri frazema u kojima se sastavnica ne može zamijeniti sinonimom ni bilo kojom drugom riječju su *pet minuta prije dvanaest* 'u zadnji tren'; *ostaviti na cjedilu* 'izdati koga, napustiti koga'. Struktura frazema je čvrsta i ustaljena u tolikoj mjeri da se jednostavno ne može zamijeniti bliskim riječima poput *pet sekundi prije dvanaest*, te *ostaviti na cjediljci*. S druge strane, naravno, postoje i frazemi u kojima su sastavnice zamjenjive svojim određenim sinonimima ili drugim riječima kao u primjerima: *vrag ne spava (ne miruje)* 'zlo je uvijek moguće'; *našla krpa (vreća) zakrpu* 'pronaći sebi ravna' te *dobiti po njušci (zubima)* 'udariti po licu koga'. Također je moguća zamjena pojedinih sastavnica frazema riječju koja nije nimalo bliska po značenju: *gledati kao tele u nova (šarena) vrata* 'zbunjeno (začudoeno) gledati', *govoriti u vjetar (ututanj)* 'govoriti uzalud'; *kud svi Turci, tud i mali (šepavi, ćoravi) Mujo* 'nepromišljeno slijediti druge'. U prvome primjeru je pojam izrečen različitim riječima, no unatoč tome i dalje je slika djelomično slična, pošto se pretpostavlja da su nova vrata također šarena dok ne izgube boju s vremenom. U drugome primjeru nije toliko bitno hoće li slika biti da *govorimo u vjetar* ili *govorimo ututanj* sve dok shvaćamo da je značenje podosta blisko, s obzirom na to da se i na vjetar i na tutanj aludira da su iznimno glasni te da nas se ne može čuti. Naposljetku, u trećem primjeru nije bitno je li Mujo zaista šepav ili je ćorav, bitno je da se razlikuje od ostalih (Ibid.: 12).

Bitno je napomenuti da je često i sam poredak riječi u frazemu toliko ustaljen da se ne može reći *prilika i slika* (umjesto *slika i prilika*) 'u potpunosti se podudarati s kime/čime'; *svirala na vrbi* (umjesto *na vrbi svirala*) 'prazno obećanje' (Ibid.: 12).

2.2.2. Oblik frazema¹

„Kad frazem promatramo s aspekta njegova oblika, može nas zanimati što taj oblik sam po sebi predstavlja – fonetsku riječ, skup riječi ili rečenicu” (Menac, 2007: 17). Također, termin fonetska riječ zamijenjen je nazivom minimalni par. Dakle, kada se radi o minimalnom paru, bitno je napomenuti da nekolicina frazeologa ovakvu svezu riječi ne prihvaća kao frazeme, aludirajući na priznavanje frazemâ isključivo kao svezâ od dviju ili više samostalnih riječi. Primjeri frazema kao minimalnih parova su: *među nama* (polj. *między nami mówiąc*, ukr. *між (межу) нами [кажучи]*); *od davnina* (polj. *od dawna*, ukr. *з найдавніших часів*; *za po kući* (polj. *po domu*, ukr. *для дому*).

Nadalje, skup riječi je najčešći oblik frazema te on predstavlja „svezu dviju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili bez njih” (Ibid.: 18). Kao primjere takvih oblika frazema spomenut ćemo: *živ i zdrav* (polj. *żywy i zdrowy*, ukr. *живий і здоровий*); *Sodoma i Gomora* (polj. *Sodoma i Gomora*, ukr. *Содом і Гоморра*); *ognjem i mačem* (polj. *ogniem i mieczem*, ukr. *вогнем і мечем*); *sad ili nikad* (polj. *teraz albo nigdy*, ukr. *зараз або ніколи*). Sastavnice mogu biti povezane sastavnim, suprotnim i/ili rastavnim veznicima. Također, kada je riječ o svezama ovisnog tipa, tada se proučavaju: 1. kongruencija (sročnost) – *začarani krug* (polj. *błędne koło*, ukr. *зачароване (порочне) коло*); *plava krv* (polj. *blekitna krew*, ukr. *блакитна (голуба) кров*); *krokodilske suze* (polj. *krokodyle łzy*, ukr. *крокодилові (крокодилячі) сльози*); 2. rekcija (upravljanje) – *pružiti/pružati otpor* (polj. *stawiać opór*, ukr. *чинити опір*); *poremetiti/remetiti mir* (polj. *zakłócić spokój*, ukr. *порушити спокій*); *sile zla* (polj. *siły zła*, ukr. *сили зла*); 3. pridruživanje – *biti protiv* (polj. *być przeciwko*, ukr. *бути проти*); *mirno spavati, daleko dotjerati, ići kući pjevajući, ne dati se krstiti, dati se moliti*.

Za kraj ćemo predstaviti frazeme koji po svome obliku odgovaraju rečenici. Naglasak stavljamo na frazeme kojima je rečenica osnovni strukturni oblik, za razliku od gore spomenutih skupova riječi s glagolskom rekcijom. Glavna podjela takvih frazema je na *jednostavnu* i

¹ Svi frazemi na hrvatskome jeziku preuzeti su iz knjige Antice Menac *Hrvatska frazeologija* (2007). Primjeri ukrajinskih i poljskih frazema preuzeti su iz korpusa ukrajinske elektroničke knjižnice „Goroh” («Горох»), elektroničkog rječnika ukrajinskog jezika (*Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980)*), rječnika Stanisława Bąbe i Jarosława Libereka *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* (2002), rječnika Piotra Müldner-Nieckowskog *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* (2004) te ostalih internetskih izvora.

složenu rečenicu. Kao primjere frazema u obliku jednostavnih rečenica u hrvatskome jeziku navest ćemo: *duša boli koga* (polj. *dusza boli kogoś*, ukr. *душа болить когось*); *vrag ne sprava* (polj. *wróg nie spi*, ukr. *ворог не спить*); *vrag ne da mira komu* (ukr. *ворог спокою не дає*) itd.

Nadalje, kada je riječ o složenoj rečenici bitno je napomenuti da ona može biti neovisno složena (*dodoše đavlji i istjeraše pitome; kaži Jakovu, a on će svakomu; Lazo laže, a Mato maže; na jedno uho uđe, a na drugo izađe; niti pisnu niti zubi škrinu*) i zavisno složena (*trla baba lan da joj prođe dan; to je da čovjeku pamet stane; tko je jači taj kvač; što mu je na srcu to mu je na jeziku* itd.) (Menac, 2007: 18–19).

2.2.3. Stilska obojenost frazema²

Antica Menac (2007: 19–21) ističe da se „kao i leksik pojedinog jezika, može i njegova frazeologija promatrati s aspekta pripadanja različitim jezičnim stilovima”. Na taj način ćemo, po uzoru na podjelu Antice Menac (2007), u daljnjem tekstu imati podjelu na tri stilske grupe.

Prvi dio podjele odnosi se na stilski neutralnu frazeologiju, odnosno onu koja je zastupljena u svim jezičnim stilovima, a da pritom nema posebne ekspresivno-emocionalne nijanse: *od riječi do riječi* (polj. *od słowa do słowa*, ukr. *[від (од) слова] до слова*); *imati pravo* (polj. *mieć rację*, ukr. *мати рацію / бути правим*); *pod vedrim nebom* (polj. *pod gołym niebem*, ukr. *під відкритим (одкритим, голим) небом*); *od početka do kraja* (polj. *od początku do końca*, ukr. *від (з) початку до кінця*); *licem u lice* (polj. *twarzą w twarz*, ukr. *лицем у лице / лицем до лиця*).

Drugi dio podjele odnosi se na razgovorni stil koji je zastupljen u svakodnevnom izražavanju: *izbiti komu što iz glave* (polj. *wybić (wybijać) komuś z głowy kogoś (coś)*, ukr. *вибити з голови кому що*), te ostali hrvatski frazemi poput *praviti se Tošo, ima toga za izvoz*;

² Primjeri ukrajinskih i poljskih frazema preuzeti su iz korpusa ukrajinske elektroničke knjižnice „Goroh” («Горох»), elektroničkog rječnika ukrajinskog jezika (*Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980)*), rječnika Stanisława Bąbe i Jarosława Libereka *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* (2002), rječnika Piotra Müldner-Nieckowskog *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* (2004) te ostalih internetskih izvora.

stezati remen; kud puklo da puklo; Martin u Zagreb – Martin iz Zagreba; nije to bez vruga; pasti s konja na magarca; ni luk jeo ni luk mirisao; mlatiti praznu slamu; krasti bogu dane itd.

Naposljetku, treći dio podjele je vulgarni stil, odnosno snižena verzija razgovornog stila, kojim je frazeološki opus izuzetno bogat. Primjeri frazema razgovornog stila u hrvatskome jeziku: *začepiti gubicu; izlemati na mrtvo ime koga; ići na jetra; otegnuti papke; čitati koga do bubrega; kučkin sin; vrane su ispile mozak komu; boli me đon; pijan kao zemlja (majka)* itd.

2.2.4. Podrijetlo frazema³

Antica Menac (2007: 16) prema podrijetlu razlikuje nacionalne i posuđene frazeme.

Nacionalni frazemi nastali su u određenom jeziku u kojemu se upotrebljavaju, primjerima takvih frazema u hrvatskom jeziku su *davati šakom i kapom; vedriti i oblačiti; zbogom diko; ženska glava; kud puklo da puklo; slijep kod očiju; bacati drvlje i kamenje; na vrbi svirala* itd.

Primjeri posuđenih frazema prilagođenih jeziku koji ih je posudio su *alfa i omega* (polj. *alfa i omega*, ukr. *альфа і омега*); *pitanje života i smrti* (polj. *sprawa życia i śmierci*, ukr. *питання життя і смерті*); *začarani krug* (polj. *blędne*, ukr. *зачароване (порочне) коло*); *željezna zavjesa* (polj. *želazna kurtyna*, ukr. *залізна завіса*).

Primjeri frazema prevedenih iz književnosti izvorno napisane na drugome jeziku su: *biti ili ne biti* (polj. *być albo nie być*, ukr. *бути чи не бути*); *boriti se s vjetrenjačama* (polj. *walczyć z wiatrakami*, ukr. *боротися з вітряками*); *božanska komedija* (polj. *boska komedia*, ukr. *божественна комедія*); *ružno rače* (polj. *brzydkie kaczątko*, ukr. *гидке каченя*); *umjetnost radi umjetnosti* (polj. *sztuka dla sztuki*, ukr. *мистецтво для мистецтва*) itd.

Nerijetko iz termina različitih znanosti i struka, proširivanjem njihova značenja ili kada to značenje postane preneseno, mogu nastati frazemi. To su frazemi poput *lančana reakcija*

³ Svi frazemi na hrvatskome jeziku preuzeti su iz knjige Antice Menac *Hrvatska frazeologija* (2007). Primjeri ukrajinskih i poljskih frazema preuzeti su iz korpusa ukrajinske elektroničke knjižnice „Goroh” («Горох»), elektroničkog rječnika ukrajinskog jezika (*Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980)*), rječnika Stanisława Bąbe i Jarosława Libereka *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* (2002), rječnika Piotra Müldner-Nieckowskog *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* (2004) te ostalih internetskih izvora.

(polj. *reakcja łańcuchowa*, ukr. *ланцюгова реакція*) – nastali iz raznih znanosti i/ili područja ljudske aktivnosti.

3. MITOLOGIJA

3.1. Mit i mitologija

Predmetom istraživanja u ovom radu su mitološki frazemi, zato ćemo u ovom poglavlju objasniti pojmove mit i mitologija. **Mit** je bitan element svih religija te mitovi, postavljeni kao priče, formiraju uvjerenja o prirodi božanskog, prirodi čovječanstva te njihovoj povezanosti. Dok u svakodnevnom govoru riječ *mit* znači nešto fiktivno, u biti su svi mitovi sredstva za istraživanje temeljne stvarnosti. Mitovi su dvosmisleni te sadrže mnoga značenja. Oni nisu fiksni, već fleksibilni – prilagođavaju se promijenjenim okolnostima i novim znanjima. Pojam **mit** potječe iz grčkog jezika (grč. *μῦθος* – riječ, govor; basna, priča). Mitovi su svete priče o važnim pitanjima života i smrti, ali su također povezani s društvenom strukturom i vrijednostima društva – njegovim idejama o obitelji, o rodnim odnosima, o zakonu i redu te o kuhanju, lovu i poljoprivredi. Također, oni su spoj kreativnih, duhovnih i društvenih impulsa čovječanstva. Njihove priče imaju mnogo funkcija: neke vjerske, neke estetske, a neke praktične. U suštini, mitovi svakog društva djeluju kao knjiga obrazaca za svaki aspekt kulture tog društva (Wikilnson, Philip, 2007: 14–16).

Štoviše, mitovi istovremeno pružaju put u svijet svetog i vodič kako živjeti u svijetu svakodnevne stvarnosti. Sama radnja mitova je najčešće smještena u svijetu u kojem vladaju razne čarolije te u kojem žive bogovi, božice i brojna nadnaravna bića. Za društvo koje se potpuno poistovjećuje sa svojom mitologijom, svaka radnja na ovom svijetu ima odjek u onom svijetu – svijetu bogova. Bitno je napomenuti da se ne zna tko su autori mitova jer su oni nastajali prije čovjekove pismenosti te su se od davnina prenosili usmenom predajom, a kasnije, nakon pojave tiska, i pismenom predajom (Ibid.: 11; 16).

Mitologija je skup mitova, priča o božanstvima te o kultnim i slavnim herojima, a sama riječ mitologija potječe od riječi *μυθολογία*, što znači „pričanje priča” (Vukelić, 2004: 10 prema Tropčić, 2018: 11). Svako ljudsko društvo ima svoju mitologiju, skup svetih priča o bogovima i stvarima kozmičkog značaja, od stvaranja do onoga što se događa nakon smrti. Ljudi su pričali

ove priče tisućama godina, kako bi im pomogli da osmisle svijet i svoje živote. Za antičke grčke pjesnike Homera i Hezioda (7.–8. stoljeće p.n.e.), tradicionalne priče predstavljaju božanski nadahnuto znanje. Povjesničar Herodot (5. stoljeće p.n.e.) ne sugerira da u tradicionalnim pričama ili mitovima postoji nešto inherentno lažno niti implicira da postoji bolja osnova za razumijevanje povijesti. Atenski povjesničar Tukidid (5. stoljeće p.n.e.) tvrdi da postoje metode za unošenje veće točnosti u proučavanje povijesti, ali se svejedno poziva na Homerovu *Ilijadu* u mjerenju razmjera prošlih ratova kao osnovu za usporedbu Peloponeskog rata. Prije nije postojala jasna granica između povijesti i mita, te nije jasno jesu li drevni ljudi imali jasno definiranu kategoriju koja odgovara našem „mitu” (Roman, Roman, 2010: 5). Teško je reći je li se dogodilo da su drevni ljudi jednostavno vjerovali u svoje mitove s dogmatskim inzistiranjem. Također, bogom nadahnuti Heziod vjerovao je da su muze pomiješale istinu s laži. Štoviše, klasični pisci često govore o mitovima kao o izvoru znanja o prošlosti i gotovo nikada kategorički ne izjednačavaju mit s laži. Svakako je bitno napomenuti da su uz širenje mitova usmenom i pismenom predajom, veliku ulogu odigrale i knjižnice, koje su u kasnijim stoljećima postale ključni čimbenik širenju i preradi mita (Roman, Roman, 2010: 6).

3.2. Mitološki frazemi i motivacije

Motivi iz opusa mitologije često su se upotrebljavali u raznim književnim djelima, na isti taj način razvilo se i stvaranje mitoloških frazema, odnosno frazema koji u sebi sadrže mitološke značajke. Također, „frazema iz antičkog svijeta koji su motivirani osobom, događajem ili motivom iz antičke, većinom grčke i rimske mitologije ima mnogo u mnogim jezicima. Oni su prevedeni ponajviše iz latinskog kao jezika izvornika ili iz jezika posrednika kao što su francuski, njemački, grčki, crkvenoslavenski ili drugi” (Tropčić, 2018: 13–14).

U daljnjem tekstu upoznat ćemo se s frazemima u sastavu kojih su imena i nazivi antičkih (grčkih i rimskih) bogova i božica, junaka i junakinja, mitoloških bića te geografskih pojmovi iz mitologije. Preglednosti radi naglasak dajemo upravo imenima te motivacijama kojima je potaknuto nastajanje određenih frazema.

3.2.1. Bogovi i junaci u mitološkim frazemima⁴

AHILEJ (polj. *Achilles*, ukr. *Ахіллес*) – središnji lik Homerove *Ilijade* i junak Trojanskog rata; sin morske božice Tetide i Peleja, kralja Ftije.

Unatoč tome što Ahilova smrt nije prikazana u *Ilijadi*, pretpostavlja se da ga je pred kraj Trojanskog rata ubio Paris, koji ga je pogodio strijelom. U kasnijim mitovima se navodi da je Ahilej bio neranjiv u cijelom svom tijelu osim jedne pete, jer kada ga je njegova majka Tetida umočila u rijeku Stiks kao dijete, držala ga je za jednu od njegovih peta (Zamarovský, 2004: 18–21).

Hrvatski frazem: *Ahilova peta*.

Poljski frazem: *pięta Achillesa (achillesowa)*.

Ukrajinski frazem: *ахіллесова п'ята*.

AMOR (polj. *Amor*, ukr. *Амур*), također i **KUPID** (polj. *Kupidyn*, ukr. *Купідон*) – rimski bog ljubavi, grčki pandan je bog Eros. – v. EROS (Ibid.: 32).

Frazem motiviran rimskim bogom ljubavi je *Amorova strijela*, odnosno *biti pogođen Amorovom strijelom*.

Hrvatski frazemi: *Amorova strijela*; *biti pogođen Amorovom strijelom*.

Poljski frazemi: *strzala Amora*; *być ugodzony strzałą Amora*; *strzala Kupidyna*.

Ukrajinski frazemi: *стріла Амура (амурова)*; *стріла Купідона (купідонова)*.

APOLON (polj. *Apollo*, ukr. *Аполлон*) – bog svjetla i sunca, čuvar života i poretka; sin boga Zeusa i titanke Lete.

⁴ Svi podaci uzeti su iz knjige Vojtecha Zamarovskog *Bogovi i junaci antičkih mitova* (2004), elektroničke enciklopedije *Hrvatska enciklopedija* te diplomskog rada Sabrine Tropčić *Mitološki frazemi u poljskoj i češkoj frazeologiji* (2018).

Apolon je stao na stranu Trojanaca tijekom Trojanskog rata koji su protiv njih vodili Grci (Zamarovský, 2004: 38–40).

Kao zgodan mladić, često se prikazuje s kitarom ili lukom u ruci. Upravo otuda hrvatski frazem *lijep kao Apolon*.

Hrvatski frazem: *lijep kao Apolon*.

Poljski frazemi: *piękny jak Apollo; smukły jak Apollo*.

Ukrajinski frazemi: *гарний як Аполлон; красивий як Аполлон*.

ARG/ARGUS (polj. *Argus*, ukr. *Аргус*) – stooki pastir koje je uvijek bio budan. Kada je njegovih 50 očiju spavalo, ostalih 50 je promatralo svoju okolinu. Arga je ubio Hermes, prethodno umorivši pastira pričama, sve dok on nije zauvijek zaspao (Ibid.: 42–43). Frazem *imati Argusove oči* motiviran je samim Argom i njegovim opreznim pogledom pred kojim se nitko nije mogao sakriti.

Hrvatski frazem: *imati Argusove oči*.

Poljski frazem: *mieć Argusowe oko*.

AUGIJA (polj. *Augiasz*, ukr. *Авгії*) – elidski kralj te sin boga Sunca Helija i Hirmine.

Frazem *čistiti Augijeve štale* nastaje iz mita o Augiju i njegovim strahovito prljavim štalama za koje je trebala nadljudska snaga da bi se očistile. Heraklo je dobio zadatak od boga Zeusa da ih očisti. Na kraju je Heraklo ubio Augiju zbog prepirki i uvreda (Ibid.: 58).

Hrvatski frazem: *čistiti Augijeve štale*.

Poljski frazemi: *stajnie Augiasza (Augiaszowe); wyczyścić/czyścić stajnie Augiasza (Augiaszowe); uprzętać/sprzątać stajnie Augiasza (Augiaszowe)*.

Ukrajinski frazem: *авгієві стайні*.

DAMOKLO (polj. *Damokles*, ukr. *Дамокл*) – dvorjanin sirakuškog tiranina Dionizija Mlađeg.

Nakon dugogodišnjeg služenja Dionizu, Damoklo je dobio čast od tiranina da prisustvuje gozbi te ga je Dioniz posjeo na čelo stola. Dvorjanin je ubrzo primijetio kako mu iznad glave, o tankoj niti, visi mač koji je tamo obješen na zapovijed gospodara (Zamarovský, 2004: 67).

Frazem *Damoklov mač* je na taj način postao simbolom neprestane opasnosti. Spominje se da je frazem prvi upotrijebio helenistički filozof Demokrat.

Hrvatski frazem: *Damoklov mač*.

Poljski frazem: *miecz Damoklesa*.

Ukrajinski frazem: *дамоклів меч*.

DIOGEN (polj. *Diogenes*, ukr. *Діоген*) – grčki filozof, pripadnik rane kiničke škole.

Frazem *Diigenova bačva* motiviran je Diigenovim odlaskom od kuće, askeзом i usamljenosti. Naime, nakon što je Diigen shvatio da mu za sretan život nisu potrebne blagodati života otišao je od kuće te se smjestio u bačvu u kojoj je ostao živjeti do kraja života (*Hrvatska enciklopedija*⁵).

Hrvatski frazem: *Diigenova bačva*.

Poljski frazem: *beczka Diigenesa*.

Ukrajinski frazem: *бочка Діогена*.

EDIP (polj. *Edyp*, ukr. *Eđin/Eđun*) – sin tebanskog kralja Laja i Jokaste, tragični junak grčke književnosti.

Laj je želio osujetiti proročanstvo pa je poslao slugu da ostavi Edipa da umre na padini planine. Međutim, sluga se sažalio nad djetetom, spasio ga i dao u ruke drugih ljudi. Kasnije u životu Edip je saznao za proročanstvo koje govori da će jednog dana ubiti svog oca i oženiti se svojom majkom te zbog toga napušta grad. Lutajući je Edip naišao na čudovište. Točno je odgovorio na zagonetku čudovišta, porazio ga i osvojio prijestolje mrtvog kralja te pravo na brak s kraljevom udovicom, koja je bila njegova majka Jokasta (Ibid.: 81–84). Frazem *Edipov kompleks* motiviran je upravo tom pričom.

⁵ *Hrvatska enciklopedija*, URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15272>

Hrvatski frazem: *Edipov kompleks*.

Poljski frazem: *kompleks Edypa*.

Ukrajinski frazem: *ediniš (eduniš) kompleks*.

EROS (polj. *Eros*, ukr. *Ерос*) – bog ljubavi i sama ljubav.

Njegovi rimski pandani su Amor i Kupid. U početku se opisuje kao personifikacija životvorne snage koja je nastala iz prvobitna Kaosa, a u kasnijim mitovima kao sin boga Aresa i božice Afrodite. Prikazivan je kako leti na zlatnim krilima držeći luk i strijelu – *Amorovu strijelu* – i pritom odabire svoje žrtve. Koga ustrijeli, taj podliježe ljubavi koja mu može donijeti radost, patnju ili oboje (Zamarovský, 2004: 96–99).

Poljski frazem: *strzala Erosa*.

GORDIJE (polj. *Gordias*, ukr. *Гордіїв*) – utemeljitelj grada Gordiona u Frigiji.

Simbolom njegove moći bila su njegova kola. Na kolima je bio zavezan čvor, te je rečeno ukoliko netko uspije odvezati čvor, da će taj postati gospodarom svijeta (Ibid.: 121). Otada se *gordijskim čvorom* nazivaju teško rješivi problemi.

Hrvatski frazemi: *gordijski čvor*; *presjeći Gordijev (gordijski) čvor*.

Poljski frazemi: *węzeł gordyjski*; *przecinać (rozcinać) węzeł gordyjski*.

Ukrajinski frazemi: *гордіїв вузол*; *розрубати/розрубувати гордіїв вузол*.

HERAKLO (polj. *Herakles*, ukr. *Геракл*) – najveći junak grčkih mitova, sin boga Zeusa i kraljice Alkmene.

Vrata Sredozemnog mora, između najjužnijeg vrha Španjolske i najsjevernijeg vrha Maroka, nazivaju se *Herkulovim/Heraklovim stupovima*. Naziv je nastao zbog priče da je postavio dva masivna kamena za stabilizaciju područja, sigurnosti i granice brodova koji plovo između kopna.

Drugi mit o Heraklu bio je o njegovim podvizima. Naime, dvije nimfe (Pokvarenost i Vrlina) ponudile su junaku, dok je bio još mlad, izbor između ugodnog, lakog života ili teškog, ali

slavnog i punog podviga, Heraklo je izabrao upravo drugu ponudu. Podviga je sveukupno bilo dvanaest (Zamarovský, 2004: 138–145).

Hrvatski frazem: *Heraklovi stupovi*.

Poljski frazem: *śłupy Heraklesa*.

Ukrajinski frazem: *гераклові стовпи*.

HERKUL (polj. *Herkules*, ukr. *Геркулес*) – latinski pandan Herakla. – v. HERAKLO

Vrata Sredozemnog mora, između najjužnijeg vrha Španjolske i najsjevernijeg vrha Maroka, nazivaju se *Herkulovim/Heraklovim stupovima*. Naziv je nastao zbog priče da je postavio dva masivna kamena za stabilizaciju područja, sigurnosti i granice brodova koji plove između kopna (Ibid.: 145).

Hrvatski frazem: *Herkulovi stupovi*.

Poljski frazemi: *praca Herkulesowa*; *silny jak Herkules*.

Ukrajinski frazemi: *геркулесів подвиг*; *геркулесова праця*; *геркулесові стовпи*; *геркулесове тіло*.

HOMER (polj. *Homer*, ukr. *Гомер*) – starogrčki pisac i epski pjesnik. Cijenjeni je autor *Ilijade* i *Odiseje*, dvaju epova koji su temelj starogrčke književnosti.

Homerski smijeh je nemoguće kontrolirati, neobuzdan je, nasilan, glasan i iskren. U Homerovim djelima *Ilijada* i *Odiseja*, smijeh prvi put ima božansku, a drugi put ljudsku dimenziju (*Hrvatska enciklopedija*⁶).

Hrvatski frazem: *homerski smijeh*.

Poljski frazemi: *homerycki śmiech*; *homeryczny śmiech*.

Ukrajinski frazem: *гомеричний сміх*.

⁶ *Hrvatska enciklopedija*, URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26009>

IKAR (polj. *Ikar*, ukr. *Ikap*) – sin atenskog umjetnika i izumitelja Dedala, žrtva prvog čovjekova leta.

Ikar i njegov otac Dedal pokušavali su pobjeći s Krete na krilima koja je Dedal napravio od perja i voska. Dedal je upozoravao Ikara na samozadovoljstvo, a zatim na oholost, govoreći mu da ne leti ni prenisko ni previsoko, da mu morska vlaga ne uništi krila ili da ih sunčeva vrućina ne otopi. Unatoč tome, Ikar nije poslušao Dedalove upute da se drži podalje od sunca te se vosak u krilima otopio. Zbog toga se avion srušio, a Ikar i Dedal su se utopili. (Zamarovský, 2004: 162–163). Mit je potaknuo frazem *Ikarov let* kao neuspješan podvig.

Hrvatski frazem: *Ikarov let*.

Poljski frazem: *lot ikaryjski*.

Ukrajinski frazem: *нолим Ікара*.

KADMO (polj. *Kadmos*, ukr. *Кадм*) – utemeljitelj Tebe u Beotiji.

Prema navodima proroka, Kadmo je krenuo na tuđinu da osnuje novi grad. Do mjesta gdje bi bio novi grad vodila ga je krava i odvela do izvora kojeg je čuvala zmija. Kadmo je ubio zmiju te joj po njezinoj naredbi je iščupao zube i posijao ih po livadi. Kasnije se ispostavilo da je to bila zmija boga rata Aresa. Također, iz zemlje na kojoj su bili razbacani zubi niknula je četa vojnika koji su se međusobno poubijali (Ibid.: 175–176). Ukrajinski frazem *посіяти зуби дракона* nastao je na ovoj priči te se njime iskazuje širenje neprijateljstva i svađe.

Ukrajinski frazem: *посіяти зуби дракона*.

MARS (polj. *Mars*, ukr. *Марс*) – rimski bog rata, njegov rimski pandan je Ares.

Opisivan je kao moćan bog koji je volio svoju slavu i činjenicu da ga se ljudi boje i da ga štiju (Ibid.: 210–211). Frazem *Marsowe spojrzeńie* motiviran je njegovom grimasom, odnosno vječito ozbiljnim, namrgođenim i smrknutim izrazom lica.

Poljski frazem: *Marsowe spojrzeńie*.

MIDA (polj. *Midas*, ukr. *Мідас*) – frigijski kralj, sin kralja Gordija i božice Kibebe.

Budući da je bio veliki štovatelj boga vina Dioniza, Dioniz mu je pri upoznavanju rekao kako je voljan ispuniti mu svaku želju. Mida je htio da se sve što dotakne pretvori u zlato, no kako mu je to s vremenom dosadilo, tako je odlučio lutati šumama. Tamo je sudjelovao u natjecanju s bogom pastira Panom te bogom Apolonom. Izgubivši, Mida se pobunio, na što se Apolon naljutio i povukao svim snagama Midu za uši toliko jako da su mu se izdužile (Zamarovský, 2004: 221–223; Tropčić, 2018: 17). Otuda poljski frazem *głupi jak Midasowe uszy*, a također se često koristi i poljski frazem *głupi jak ośle uszy* kojim se aludira na izdužene uši Mide, koje podsjećaju na magareće, te hrvatski frazem *glup kao magare*.

Hrvatski frazem: *glup kao magare*.

Poljski frazemi: *głupi jak Midasowe uszy*; *głupi jak ośle uszy*.

Ukrajinski frazemi: *осляче вухо*; *ослячі вуха*.

MORFEJ (polj. *Morfeusz*, ukr. *Морфей*) – bog snova, sin boga sna Hipnosa.

Biti u Morfejevom zagrljaju proizlazi iz mita o Morfeju koji se pojavljivao ljudima u snu, nakon što bi ih svladao njegov otac Hipnos (Zamarovský, 2004: 228).

Hrvatski frazem: *biti u Morfejevom zagrljaju*.

Poljski frazemi: *być w objęciach Morfeusza*; *leżeć w objęciach Morfeusza*; *wpaść w objęciach Morfeusza*.

Ukrajinski frazem: *бути в обіймах Морфея*.

NARCIS (polj. *Narcyz*, ukr. *Нарцис*) – sin riječnog boga i nimfe.

Ukrajinski frazem *самозакоханий Нарцис* nastao je na priči o vrlo lijepom i plahom mladiću, koji je volio provoditi dane lutajući prirodom. Kako nije volio društvo svojih vršnjaka, tako su ga drugi smatrali uobraženim i samoljubivim. Svojim osmjehom je sijao neprijateljstvo jer su drugi smatrali da se svima podruguje. Brojne nimfe su mu se željele osvetiti, no većinu njih je on sam uništio. Međutim, Afroditi su zamolile nimfe da im pomogne te je ona odlučila navesti Narcisa da se zaljubi sam u sebe, odnosno u svoj odraz u vodi – tako se i dogodilo. Nakon što su saznale što se dogodilo, nimfe su se sažalile i odlučile ga pokopati. Njegovo tijelo nisu

pronašle, ali su pronašle mirisni cvijet sa žuto-bijelim laticama – narcis – u koji se on nakon smrti pretvorio (Zamarovský, 2004: 230–231).

Ukrajinski frazem: *самозакоханий Нарцис*.

PAN (polj. *Pan*, ukr. *Пан*) – bog šuma, lovaca i pastira; sin nimfe Driope i boga Hermesa, ili nimfe Enide i najvišeg boga Zeusa.

Pan je volio ljude, a ponajviše pastire. No, ljudi su ga se trebali plašiti, odnosno nikako mu nisu smjeli smetati dok je spavao (Ibid.: 255–257). Ukoliko bi ga netko probudio, tada bi ovaj skočio na čovjeka i preplašio ga toliko, da bi čovjeka obuzeo *panični strah*, odnosno našli bi se *u panici*.

Hrvatski frazemi: *panični strah; biti u panici*.

Poljski frazemi: *paniczny strach; zasiać/siać panikę; wpadać w panikę*.

Ukrajinski frazemi: *панічний страх; посяяти/сіяти паніку; вдаватися в паніку; впадати в паніку*.

PENATI (polj. *penaty*, ukr. *пенати*) – bogovi-zaštitnici rimskih ognjišta, obitelji i države. U početku su se smatrali kućnim bogovima koji su vodili brigu o hrani, a kasnije se spominju kao zaštitnici kućanstava i obitelji (Ibid.: 268).

Poljski frazem: *lary i penaty*.

Ukrajinski frazemi: *вернутися/вертатися до своїх <рідних> пенатів; повернутися/повертатися до своїх <рідних> пенатів*.

PROKRUST (polj. *Prokrust*, ukr. *Прокруст*) – nadimak razbojnika, kojeg je ubio atenski junak Tezej.

Prokrustova postelja vuče korijenje iz mita o Prokrustu, pravo ime mu je bilo Damast, koji je vrebao putnike te bi ih zvao da prenoće u njegovoj postelji. Putnicima kojima su noge bile prekratke bi rastezao, a onima kojima su noge bile preduge bi odsjekao noge. Otuda naziv Prokrust, odnosno *Rastezač*. Žrtvom mu svakako nije postao Tezej, koji je bio posljednji putnik

kojega je Prokrust ugostio jer ga je Tezej polegnuo na vlastitu postelju i odsjekao mu glavu koja je bila van granica postelje (Zamarovský, 2004: 292).

Hrvatski frazem: *Prokrustova postelja*.

Poljski frazem: *Prokrustowe łóżko*.

Ukrajinski frazem: *прокрустове ложе*.

PROMETEJ (polj. *Prometeusz*, ukr. *Прометей*) – sin titana Japeta i božice Temide ili Okeanide Klimene.

Prometej je najpoznatiji po tome što je protiv volje drugih bogova krao vatru od njih i davao je čovječanstvu. Zeus, vladar Olimpa, osudio je Prometeja na vječne muke zbog njegova prijestupa. Prometeja su okovali za stijenu, a orao je poslan da kljuca njegovu jetru (u staroj Grčkoj se smatralo da je jetra središte ljudskih emocija). Njegova bi se jetra tada obnovila preko noći, samo kako bi iznova bila pojedena sljedećeg dana u kontinuiranom ciklusu (Ibid.: 292–294).

Za opisivanje neutažive unutarnje želje za postizanjem čega, po uzoru na Prometeja, u hrvatskom jeziku se koristi frazem *prometejska vatra*, u poljskome jeziku *ogień Prometeusza* (*prometejski*) te u ukrajinskom jeziku *прометеїв вогонь*.

Hrvatski frazem: *prometejska vatra*.

Poljski frazem: *ogień Prometeusza* (*prometejski*).

Ukrajinski frazem: *прометеїв вогонь*.

SIZIF (polj. *Syzyf*, ukr. *Сизиф*) – osnivač grada Korinta i njegov prvi kralj.

Zeus ga je kaznio tako što je bio prisiljen kotrljati ogromnu gromadu uz brdo samo da bi se ona otkotrljala prema dolje svaki put kad bi se približila vrhu, ponavljajući tu radnju za vječnost. Bio je kažnjen jer je dvaput prevario smrt (Ibid.: 314–315). Zbog klasičnog utjecaja na modernu kulturu, posao koji je i naporan i uzaludan opisuje se kao *Sizifov posao*.

Hrvatski frazem: *Sizifov posao*.

Poljski frazem: *Syzyfowa praca*.

Ukrajinski frazemi: *сизифова робота (праця); сизифів труд*.

TANTAL (polj. *Tantal*, ukr. *Тантал*) – kralj Sipila u Lidiji, sin najvišeg boga Zeusa i Okeanide Plute ili kraljice Omfale.

Unatoč tome što je Tantal bio miljenik Zeusa, zbog svog ponašanja je ipak dobio okrutnu kaznu. Naime, nakon što je bio pozvan na gozbu na Olimp, Tantal je skuhao mrtvo tijelo svog sina Pelopa, kojeg je sam ubio, te ga je servirao uzvanicima. Šokirani, nakon što su shvatili o čemu se radi, oživjeli su Pelopa, a Tantal je za kaznu bio smješten do grla u hladnu vodu, a iznad glave su mu bile grane s prekrasnim plodovima. Kad bi ogladnio i pokušao ubrati plodove – grane bi se izmicale, a kad bi ožednio i pokušao popiti hladne vode – voda bi se povukla (Zamarovský, 2004: 319–320).

Frazem *Tantalove muke* se koristi za iskazivanje muke nastale promišljanjem o željenom cilju i svijesti o nemogućnosti njegova postizanja.

Hrvatski frazem: *Tantalove muke*.

Poljski frazemi: *męki Tantala (tantalowe); cierpiećięki Tantala (tantalowe)*.

Ukrajinski frazem: *муки Тантала (танталові)*.

3.2.2. Božice i junakinje u mitološkim frazemima

ARIJADNA (polj. *Ariadna*, ukr. *Аріадна*) – kći kretskog kralja Minosa i Pasifaje. Zaljubila se u atenskog heroja Tezeja, te mu je uz pomoć niti, odnosno odmotavanjem klupka konca pomogla da pronađe put za izlazak iz Labirinta. Tezej bi se bez niti vjerojatno izgubio te ne bi mogao pobjeći nakon savladavanja Minotaura (polubika-polučovjeka) kojeg je Minos držao u Labirintu (Ibid.: 45–46).

Frazem *Arijadnina nit* se koristi za nazivanje čega što nam je pružilo pomoć u rješavanju kompliciranog problema, spasonosno sredstvo.

Hrvatski frazem: *Arijadnina nit*.

Poljski frazem: *nić Ariadny*.

Ukrajinski frazem: *нитка Аріадни*.

DANAIDE (polj. *Danaidy*, ukr. *Данаїди*) – kćeri kralja Danaja, praoca grčkog plemena Danajaca; ukupno ih je bilo pedeset.

Prema zapovijedi oca, svaka je tijekom prve bračne noći morala ubiti svog supruga (Zamarovský, 2004: 67–68) i zbog toga su bile kažnjene da u Hadu zauvijek toče vodu u posudu (bačvu) bez dna, odakle i motiviranost frazema *bačva Danaida* kao simbol uzaludna posla.

Hrvatski frazem: *bačva Danaida*.

Poljski frazem: *beczka Danaid*.

Ukrajinski frazem: *бочка Данаїд*.

FAMA (polj. *Fama*, ukr. *Фамa*) – kći božice zemlje Tere (Geje), utjelovljenje glasina i lažnih vijesti (Ibid.: 107).

Fama je često sijala strah i paniku šireći izmišljotine i laži te iz toga proizlazi poljski frazem *puścić famę* kada se govori o širenju glasine ili laži o nekoj temi.

Poljski frazem: *puścić famę*.

FORTUNA (polj. *Fortuna*, ukr. *Фортуна*) – rimska božica sretnog slučaja, pandan grčke Tihe.

Smatra se da je svoje darove drugima davala naslijepo, zato su je svi štovali i izgradnjom hramova i klesanjem kipova u njezinu čast željeli su steći njezino poštovanje. Iako je voljela svakoga i bila zaštitnica svih ljudi, svejedno se one kojima je poklonila darove nazivalo njezinim miljenicima (Ibid.: 113–114).

Po uzoru na rimsku božicu, kada se govori o nekome koga uvijek u životu prati sreća, njega nazivamo *miljenikom fortune* (polj. *ulubieniec fortuny*, ukr. *улюбленець фортуни*).

Poljski frazem *kolo fortuny* i ukrajinski ekvivalent *коесо фортуни* u hrvatskom jeziku nemaju mitološkog ekvivalenta, ali značenja frazema odgovaraju hrvatskom frazemu *kolo sreće* koji ima značenje 'promjenjiva priroda sudbine'.

Hrvatski frazem: *miljenik fortune*.

Poljski frazemi: *ulubieniec fortuny; koło fortuny*.

Ukrajinski frazemi: *улюбленець фортуни; колесо фортуни*.

FURIJE (polj. *Furie*, ukr. *Фурії*) – božice osвете i prokletstva, službenice Hada. Zaogrnutе gustom maglom su dolazile iz podzemnog svijeta i progonile ubojice, lopove, krivokletnike i uništavatelje obiteljskih veza (Zamarovský, 2004: 95–96; 114).

Kad kažemo da tko djeluje *kao furija*, to znači da djeluje s velikom ljutnjom ili bijesom, baš kao što su na taj način djelovale i Furije. Primjeri: *izaći (izletjeti) kao furija; ući (uletjeti) kao furija*.

Hrvatski frazem: *kao furija*.

Poljski frazem: *wściekła furia*.

GRACIJE (polj. *Gracje*, ukr. *Грации*) – božice dražesti i ljepote, kćeri najvišeg boga Zeusa i Okeanide Eurinome.

Odlikovale su se svojom umiljatošću i ljupkošću, pomagale ljudima te se trudile učiniti svačiji život ugodnijim i ljepšim (Ibid.: 122; 126–127). Kada netko djeluje s lakoćom, senzualnošću i šarmom, tada kažemo da *se ophodi s gracijom*.

Hrvatski frazem: *ophoditi se s gracijom*.

Poljski frazem: *robić z gracją coś*.

MOJRE (polj. *Mojry*, ukr. *Моїри*) – kćeri vrhovnog boga Zeusa i Temide, božice sudbine.

Mit govori o trima sestrama koje su određivale čovjekov životni vijek. Prva sestra Klota je uvijek započinjala presti nit čovjekova života, odnosno odlučivala o njegovu rođenju. Druga sestra Lahesa je istu nit prela, te zadnja sestra Atropa je nit kidala, odnosno odlučivala o čovjekovoj smrti. Frazemi *nić žycia* i *нитка життя* nastali su utemeljeni na mitu o ovim trima sestrama te njihovim djelima (Ibid.: 58; 227).

Poljski frazem: *nić žycia*.

Ukrajinski frazem: *нитка життя*.

PANDORA (polj. *Pandora*, ukr. *Пандора*) – žena titana Epimeteja, koja je na svijet donijela zlo i patnju; „obdarena”.

Nakon što je Prometej dao ljudima vatru i općenito raznim blagodatima popravio kvalitetu ljudskog života, ljudi su se počeli ponašati suviše oholo te je to razljutilo Zeusa. Odlučio je poslati na svijet zlo i naredio je Hefestu da načini djevojku koja će izvršiti njegove nakane, djevojku su nazvali Pandora. Ostali bogovi su poklonili Pandori razne darove, čak i neke kojih su se sami bojali. Poslali su je na svijet gdje je upoznala Prometejeva brata Epimeteja. Njih dvoje su se zaljubili te protiv volje Prometeja i oženili. Nedugo nakon toga Pandora je otvorila kutiju, a iz nje su izletjele sve nevolje, teškoće, bolesti, muke i zlo te su se raširili po cijelome svijetu. Pandora je brzo zatvorila kutiju, no na dnu kutije ostala je nada koju su bijeda i patnja potisnule na dno (Zamarovský, 2004: 258–259). Frazem *Pandorina kutija* je motiviran tom pričom.

Hrvatski frazem: *Pandorina kutija*.

Poljski frazem: *puszka Pandory*.

Ukrajinski frazemi: *скупня Пандори; скринька Пандори*.

PENELOPA (polj. *Penelopa*, ukr. *Пенелопа*) – kći akarnanskog kralja Ikarija i Peribeje, supruga itačkog kralja Odiseja.

Kao lik Homerove *Odiseje* poznata je po neizmjerljivoj vjernosti. Naime, nakon što se Odisej otišao boriti u Trojanskom ratu, Penelopa je čekala dvadeset godina na Odisejev povratak. U tom periodu je smišljala različite strategije kako bi odgodila udaju za bilo kojeg od udvarača. Po povratku Odisej, prerušen u starog prosjaka, saznaje da je Penelopa ostala vjerna. Smislila je trikove kako bi odgodila prosce, od kojih je jedan od trikova taj da se pretvara da plete grobni pokrov za Odisejeva oca Laerta i tvrdi da će imenovati prosca kad završi. Svake noći tijekom tri godine ona je odvirtala dio pokrova (Ibid.: 268–270). Po uzoru na Homerovu Penelopu, za osobu koja je izuzetno vjerna koristimo frazem *biti vjeran kao Odisejeva Penelopa*.

Hrvatski frazemi: *biti vjeran kao Odisejeva Penelopa; biti vjerna kao Penelopa*.

Poljski frazemi: *być wierną Penelopą; wierna jak Penelopa*.

PITIJA (polj. *Pytia*, ukr. *Піфія*) – titula svećenice u Apolonovu hramu koja je objavljivala proročanstva.

Iako se vjerovalo da su Pitije božanskog podrijetla te da sve znaju, često su dobivale informacije o ostatku svijeta od putnika iz raznih grčkih gradova (Zamarovský, 2004: 280–281). Kad nešto ne bi znale, često bi davale dvosmislene odgovore, odnosno davale bi *pitijski odgovor*.

Hrvatski frazem: *pitijski odgovor*.

Poljski frazem: *pytyjska odpowiedź*.

Ukrajinski frazem: *говорити як Піфія*.

VENERA⁷ (polj. *Wenus*, ukr. *Венера*) – rimska božica ljepote i ljubavi, najljepša božica antičkih mitova, njezin grčki pandan je Afrodita.

Zahvaljujući svojoj ljepoti postala je jednom od najmoćnijih božica te joj na taj način nitko nije mogao odoljeti (Ibid.: 12–15; 339).

Frazem *biti lijepa kao Venera* motiviran je ljepotom rimske božice.

Hrvatski frazem: *biti lijepa kao Venera*.

Poljski frazem: *być piękna jak Wenus*.

3.2.3. Mitološka bića u mitološkim frazemima

AMALTEJA (polj. *Amalteja*, ukr. *Амальтея*) – božanska koza koja je dojila boga Zeusa nakon što ga je majka poslije poroda ostavila na Kreti.

Amaltejin rog (polj. *róg Amaltei*), odnosno *rog obilja* (polj. *róg obfitości*, ukr. *піз достатку*) upravo je zato simbol plodnosti i obilja jer je koza uspjela svojim blagodatima napojiti najvišeg boga.

⁷ U hrvatskom jeziku koristi se izraz *Venera* za iznimno lijepu ženu.

Također, poznati frazem koji se veže uz Amalteju je *pod egidom* (polj. *pod egidą*, ukr. *nið eziđoю*). Egida je bio oklop presvučen od kozje kože, odnosno od kože Amalteje. Tim štitom je Zeus stvarao munje i nevrijeme, te kasnije egida počinje predstavljati zaštitu (Ibid.: 27).

U poljskom jeziku prisutni su i frazemi *sypać jak z rogu Amaltei* te *sypać jak z rogu obfitości* koji označavaju *ulijevanje u velikoj mjeri čega*.

Hrvatski frazemi: *Amaltejin rog*; *rog obilja*; *pod egidom*.

Poljski frazemi: *róg Amaltei*; *róg obfitości*; *pod egidą*; *sypać jak z rogu Amaltei*; *sypać jak z rogu obfitości*.

Ukrajinski frazemi: *piз достатку*; *nið eziđoю*.

FENIKS (polj. *feniks*, ukr. *Фенікс*) – ptica iz grčkih mitova.

Podrijetlo ptice Feniks seže iz Egipta gdje se zvala *boinu* (čaplja). Stari Egipćani su smatrali da je ptica nastala iz vode sama od sebe baš kao i Sunce, te da se isto tako, poput Sunca, *boin* uvijek iznova rađa. Rimljani i Grci su od *boina* razvili svoju verziju – Feniksa. Za razliku od Egipćana, Rimljani i Grci nisu smatrali da se Feniks rađa iz vode, već su mislili da ptica svakih petsto godina izgori u svome gnijezdu i ponovno se rodi iz pepela. Kasnije su kršćani preuzeli vjerovanje te je Feniks postao simbolom uskrsnuća (Zamarovský, 2004: 109).

Frazem *dići se/dizati se kao Feniks iz pepela* koristi se za iskazivanje ponovnog rođenja (obnove) nakon potpunog uništenja.

Hrvatski frazem: *dići se/dizati se kao Feniks iz pepela*.

Poljski frazem: *wstawać jak Feniks <z popiołów>*.

Ukrajinski frazem: *мов Фенікс із попелу*.

HARIBDA (polj. *Charybda*, ukr. *Харібда*) – morska zvijer, utjelovljenje smrtonosnog vira u Mesinskom tjesnacu.

Nakon što je pojela nekolicinu krava iz Gerionova stada, Zeus je kaznio Haribdu odbacivanjem u more, odnosno između Sicilije i Italije. Haribda nije naučila na svojim pogreškama te je i dalje uništavala i prožderala sve što joj se našlo na putu. S podjednako opasnom nemani Scilom

je sijala strah svim putnicima Mesinskog tjesnaca (Ibid.: 126). Frazem *biti između Scile i Haribde* opisuje situacije kada se nađemo se između dvije opasnosti.

Hrvatski frazem: *biti između Scile i Haribde*.

Poljski frazemi: *być między Scyllą a/i Charybdą; znaleźć się między Scyllą a/i Charybdą*.

Ukrajinski frazem: *бути між (поміж) Сциллою і (та) Харібдою*.

HIMERA (polj. *Himera*, ukr. *Гімера*) – zvijer, kći stoglavog diva Tifona i Ehidne.

Himera se opisivala kao spoj lava, divlje kože i zmije sa zmajskom glavom. Iz sva tri ždrijela je rigala vatru te se odlikovala izuzetnom snagom. Prema rimskim pjesnicima je živjela u podzemnom svijetu i čuvala ulaz s bratom Kerberom (Zamarovský, 2004: 151–152).

Poljski frazemi *stroić chimery* i *mieć/miewać chimery* upotrebljavaju se za korištenje kada netko mijenja izraze lica koji su često neprikladni.

U ukrajinskom jeziku prisutni su frazemi *погнати/гнати химери* te *провадити химери* koji imaju značenje 'govoriti besmislice, gluposti'.

Poljski frazemi: *stroić chimery; mieć/miewać chimery*.

Ukrajinski frazemi: *погнати/гнати химери; провадити химери*.

KERBER (polj. *Cerber*, ukr. *Цербер*) – zloglasni pas podzemnog svijeta koji je sprječavao mrtve da pobjegnu, sin stoglavog diva Tifona i Ehidne – polužene-poluzmije.

Obično se opisuje kao troglavi pas koji ima zmiju umjesto repa te kojemu zmije vire iz raznih dijelova tijela. Kerber je prvenstveno poznat po tome što ga je zarobio Heraklo, ispunivši posljednji od svojih dvanaest podviga (Ibid.: 183–184).

Čuvati kao Kerber koga, odnosno *čuvati kerberski* koga potaknuto je Kerberovom predanošću i ustrajnošću u čuvanju vrata Hada.

Hrvatski frazemi: *čuvati kao Kerber* koga; *čuvati kerberski* koga.

Poljski frazemi: *czuwać jak Cerber* kogoś; *pilnować jak Cerber* kogoś

PEGAZ (polj. *Pegaz*, ukr. *Пегас*) – krilati konj koji je nastao iz tijela Gorgone Meduze, nakon što joj je Perzej odrubio glavu. Bio je Zeusov konj koji bi udarcem kopita o pod pokrenuo magičan izvor vode koja je inspirirala pjesnike (Ibid.: 264; Tropčić, 2018: 23).

Hrvatski frazem: *uzjahati (sjesti na) Pegaza*.

Poljski frazemi: *dosiadać Pegaza; jeździć Pegazem*.

Ukrajinski frazem: *осідлати Пегаса*.

SFINGA (polj. *sfinks*, ukr. *Сфінкс*) – zvijer sa ženskom glavom, lavljim tijelom i krilima, kći stoglavog diva Tifona i Ehidne.

Živjela je u Sfingiju kraj Tebe i postavljala ljudima zagonetku *Tko ujutro ide na četiri, danju na dvije, a navečer na tri noge, a pri tome na tri i na četiri polakše i nespretnije nego na dvije?*, koju je naučila od muza. Tkogod nije znao riješiti njezinu zagonetku postao bi žrtvom njezinih pandži (Zamarovský, 2004: 308–310).

Sfingi se uvijek dodjeljuje simbol tajanstva i pogubnosti te su upravo time motivirani poljski frazemi *milczeć jak Sfinks* te *wyglądać jak Sfinks*.

Poljski frazemi: *milczeć jak Sfinks; wyglądać jak Sfinks*.

SIRENE (polj. *syrena*, ukr. *сирена*) – čudovišta sa ženskom glavom i ribljim tijelom, kćeri riječnog boga Aheloja i muze Terpsihore.

Prema prvoj legendi su to bile žene koje su se zamjerile muzama te su ih one pretvorile u polužene-poluribe. No, druga legenda kaže kako su se zamjerile Afroditi koja ih je pretvorila u morske nemani. Poznate su po svojim krasnim glasovima i božanstvenim pjevom kojima su privlačile mornare na obalu, davile ih te im sisale krv (Ibid.: 313–314).

Poljski i ukrajinski frazemi *syreni śpiew* te *снів сирени* motivirani su upravo njima te se uz pomoć njih iskazuje nešto vrlo privlačno, ali opasno i kobno.

Poljski frazem: *syreni śpiew*.

Ukrajinski frazem: *снів сирени*.

SCILA (polj. *Scylla*, ukr. *Цицла*) – morsko čudovište sa šest glava, dvanaest nogu i ruku.

Neke verzije mitova upućuju da je Scila bila ljepotica, koju je Posejdonova žena Amfitrita pretvorila u čudovište kao rezultat ljubomore. Scila je živjela u dubokoj spilji nasuprot stijene s koje je Haribda vrebala na pomorce. Stariji mitovi upućuju na smještaj Scile i Haribde u Mesinskom tjesnacu, između Sicilije i Kalabrije, no neke novije pretpostavke smještaju dvije morske nemani u Jadransko more, odnosno u prolaz Vratnik, točnije između poluotoka Pelješca i otoka Olike i Jakljana (Ibid.: 315–316). Frazem *biti između Scile i Haribde* koristi se za opisivanje situacije kada se nađemo između dvije opasnosti.

Hrvatski frazem: *biti između Scile i Haribde*.

Poljski frazemi: *być między Scyllą a/i Charybdą; znaleźć się między Scyllą a/i Charybdą*.

Ukrajinski frazem: *бути між (поміж) Сциллою і (та) Харібдою*.

3.2.4. Geografski pojmovi u mitološkim frazemima

ARKADIJA (polj. *Arkadia*, ukr. *Аркадія*) – u grčkoj mitologiji kraj nazvan po njegovu kralju Arkadu (Zamarovský, 2004: 47).

Ukrajinski frazem *аркадська ідилія* motiviran je Arkadijom, odnosno sretnim krajem, skladnim životom te radosnim ljudima koji su živjeli tamo.

Ukrajinski frazem: *аркадська ідилія*.

LETA (polj. *Leta*, ukr. *Лета*) – božica i utjelovljenje istoimene rijeke, smatra se kćerkom boga tame podzemnog svijeta Tartara i božice noći Nikte.

Rijeka zaborava iz koje su pile duše preminulih kako bi izbrisale svako sjećanje na zemaljski život (Ibid.: 204).

Po uzoru na rijeku, poljski frazem *napić się wody letejskiej* upotrebljavamo kada govorimo o rješavanju uspomena (problema), zaboravu o svemu.

Ukrajinski frazem *канути в Лету* znači 'zauvijek nestati, nestati bez traga'.

Ukrajinski frazem: *канути в Лету*.

OLIMP (polj. *Olimp*, ukr. *Олімп*) – grčko gorje na čijem je vrhuncu bilo smješteno sijelo dvanaestorice najviših bogova – Olimpijskih bogova (Ibid.: 248).

Ukrajinski frazem *олімпійський спокій* i poljski frazem *olimpijski spokój* nastali su po uzoru na Olimp, gdje je vladala tišina, izdržljivost i smirenost.

Poljski frazem: *olimpijski spokój*.

Ukrajinski frazem: *олімпійський спокій*.

TROJA (polj. *Troja*, ukr. *Троя*) – antički grad na sjeverozapadnom dijelu Turske.

Grad u kojemu je, prema grčkome mitu, započeo Trojanski rat. Grci su na prevaru osvojili Troju tako što su u grad uveli trojanskog konja u kojemu su bili grčki ratnici koji su osvojili grad. Frazem *trojanski konj* koristi se za opisivanje zlokovna (opasna) dara, te propasti, po uzoru na rat između Grka i Trojanaca (Tropčić, 2018: 25).

Hrvatski frazem: *trojanski konj*.

Poljski frazem: *koń trojański*.

Ukrajinski frazem: *троянський кінь*.

4. ANALIZA FRAZEMA

U ovom poglavlju predstaviti ćemo ekvivalentnost frazema. Prvo ćemo navesti poljske mitološke frazeme te tražiti njihove ekvivalente u hrvatskom jeziku, zatim ćemo predstaviti ukrajinske mitološke frazeme nakon kojih će slijediti navođenje ekvivalenata u hrvatskome jeziku.

4.1. Ekvivalencija frazema

Ekvivalencija je ključni koncept koji se koristi u kontrastivnim istraživanjima. Složene je prirode i na različite ga načine definiraju različiti književnici i lingvisti. Postoji mnogo vrsta ekvivalencije koje se razlikuju po različitim kriterijima. U ovome radu fokusirat ćemo se na podjelu na prijevodnu i sustavnu ekvivalenciju Dmitrija Dobrovol'skog (2011: 7–24, prema Szerszunowicz, Vidović Bolt, 2014: 201), koji razmatra ove dvije vrste ekvivalencije na primjeru odnosa između frazema u izvornom jeziku i ciljnom jeziku. U općeprihvaćenom pristupu postoje četiri osnovne vrste ekvivalenata.

Prvu vrstu čine **potpuni ekvivalenti** koje karakterizira formalno-leksički identitet. Imaju isti oblik, značenje i stilsko obilježje (polj. *stracić/tracić grunt pod nogami*, ukr. *втрапати/втрачати трукт під ногами*; hrv. *izgubiti/gubiti tlo pod nogama*, polj. *królik doświadczalny*; ukr. *ніддослідний кролик*, hrv. *pokusni kunić*).

Primjeri poljsko-ukrajinskih potpunih ekvivalenata su polj. *beczka Danaid* i ukr. *бочка Данаїд* 'beskoristan i trajan posao'; polj. *być między Scyllą a/i Charybdą* i ukr. *бути між (поміж) Сциллою і (та) Харібдою* 'naći se između dvije opasnosti'.

U ovu skupinu spadaju mnogi frazeološki internacionalizmi, među kojima važno mjesto zauzimaju frazemi biblijskog i antičkog podrijetla, poput polj. *osioł Buridana*, ukr. *буріданів віслук*, hrv. *Buridanov magarac*.

U mnogim europskim jezicima nalazimo potpune ekvivalente frazema *Ahilova peta* – eng. *Achilles' heel*, fr. *tallon d'Achile*, španj. *talón de Aquiles*, tal. *tallone d'Achille*, polj. *pięta Achillesa/Achillesowa*), ukr. *ахіллесова п'ята*. Ostali primjeri potpunih ekvivalenata su: polj. *Chrystusowe lata*, hrv. *Isusove godine*; polj. *wilk syty i owca cała*, hrv. *vuk sit i ovca cijela*; polj. *umywać ręce od czegoś*, hrv. *oprati/prati ruke*, eng. *wash one's hands of sth*; njem. *hände waschen* (Szerszunowicz, Vidović Bolt, 2014: 201).

Drugoj vrsti pripadaju **djelomični ekvivalenti**, tj. oni ekvivalenti koji pokazuju neznatne razlike u odnosu na jedinice jezika s kojeg prevodimo. Leksički sastav i oblik odnosa su slični, slika je ista (Ibid.: 203). Odnos djelomične ekvivalencije možemo primijetiti između polj. *wstać lewą nogą* i ukr. *встати з лівої ноги* (dosl. *ustati s lijeve noge*) te eng. *to get off bed on the wrong foot*. U hrvatskom jeziku, u odnosu na poljski, također postoji djelomični ekvivalent – *ustati na lijevu nogu*. Drugi primjer razmatranih ekvivalenata je: polj. *żyć jak pies z kotem* (dosl. *živjeti kao pas s mačkom*), hrv. *živjeti kao pas i mačka*.

Primjeri poljsko-ukrajinskih djelomičnih ekvivalenata su polj. *wpaść w objęciach Morfeusza* i ukr. *бути в обіймах Морфея* 'usnuti, čvrsto zaspati' – frazemi nisu potpuni zbog razlike u sastavnicama *pasti* i *biti*; polj. *jeździć Pegazem* i ukr. *осідлати Пегаса* 'postati pjesnik' – razliku između dvaju frazema čine glagoli *jahati* i *uzjahati*.

Drugačija je situacija kod treće vrste koju čine **paralelizmi**, koji značenje prenose pomoću drugih frazema koji pokazuju razlike u strukturi i leksičkom sastavu. Česti su frazeomodeli RAZUMJETI SE U ŠTO KAO (...), odnosno na poljskome jeziku ZNAĆ SIĘ (NA) JAK (...). Na ovaj način nastali su sljedeći frazemi u hrvatskome jeziku: *rozumjeti se u što kao koza u peršin* (*peršun*), *rozumjeti se u što kao magarac u kantar*, značenje ovih frazema je ne snalaziti se u čemu, ne znati kako obaviti određen posao. Vrijedi spomenuti da neki frazemi sadrže razlike u leksičkom sastavu: polj. *dostać arbuza* (dosl. *dobiti lubenicu*) te ukr. *дідмату запбйза* (dosl. *dobiti bundevu*), hrv. *dobiti košaricu* (Ibid.: 203).

Treba naglasiti da u mnogim slučajevima frazemi koji pripadaju razmatranoj skupini čine implementaciju različitih metafora, ali često imaju potpuno različite slike. Ovu pojavu ilustrira sljedeća lista frazema sa značenjem 'nositi se s poteškoćama': hrv. *jedva spajati kraj s krajem*, ukr. *кінці [з кінцями] не сходяться (не зійшлися)* (dosl. *krajevi [s krajevima] se ne spajaju*), eng. *to keep the wolf from the door* (dosl. *držati vuka podalje od vrata*). Također je vrijedno napomenuti prisutnost spojeva s kulturnim komponentama. Neki od njih, prema mišljenju izvornih govornika jezika, nemaju jasnu vezu s kulturom jer je dani frazem leksikaliziran. To se primjećuje u poljskom primjeru *wyjsć jak Zabłocki na mydle* te njegov hrvatski (*provesti se (proći) kao Janko na Kosovu*) i ukrajinski pandan – *заробив, як Заблоцький на милі* 'izgubiti unatoč očekivanom dobitku'.

Primjeri poljsko-ukrajinskih paralelizama su polj. *pytyjska odpowiedź* i ukr. *говорити як Піфія* 'govoriti dvosmisleno i nejasno' – poljski frazem iskazan je posvojnim pridjevom izvedenim od vlastita imena *pitijski* te imenicom *odgovor*, dok je ukrajinski ekvivalent iskazan glagolom *govoriti* i poredbenim veznikom *kao* te vlastitom imenicom *Pitija*; polj. *silny jak Herkules* i ukr. *геркулесове тіло* 'muškarac snažna i mišićava tijela' – doslovan prijevod ukrajinskog frazema na hrvatski jezik je *Herkulovo tijelo* te je on iskazan posvojnim pridjevom izvedenim od vlastita imena *Herkulovo* i imenicom *tijelo*, dok za muškarca snažna i mišićava tijela u poljskom jeziku kažemo *jak kao Herkules*, frazem se sastoji od pridjeva *jak*, poredbenog veznika *kao* i vlastite imenice *Herkules*.

Vrijedi dodati da može doći do supstitucije kulturološke komponente komponentom koja postoji u ciljnoj kulturi, na primjer frazem *izvoditi krive Drine* u smislu 'neozbiljno se ponašati; pričati, raditi gluposti' i njegov poljski ekvivalent *zawracać kijem Wisłę* (dosl. *okretati štapom Vislu*) (Szerszunowicz, Vidović Bolt, 2014: 204).

Posljednja vrsta su **nulti ekvivalenti**, tj. nefrazeološki ekvivalenti. Mogu biti u obliku riječi ili labavih kombinacija leksičkih jedinica. U kontrastivnoj perspektivi mogu se razlikovati dvije vrste bezekvivalentnih jedinica. Prve od njih su odnosi čija značenja nisu frazeološki izražena u ciljnom jeziku, ali su poznata korisnicima jezika. Poljski frazem *kobieta w wieku balzakowskim* te ukrajinski frazem *жінка балзаківського віку* (dosl. *žena balzakovskih godina*) 'žena u dobi između trideset i četrdeset godina' nema frazeološki ekvivalent u, primjerice, engleskom ili hrvatskom jeziku. Hrvatskom jeziku poznat je frazem *stara koka*, koji je prvi dio izreke *stara koka, dobra juha*. To je frazem s vulgarnom konotacijom koja opisuje seksualno iskusnu ženu (Vidović Bolt 2011, Konczewicz-Dziduch 2014 prema Ibid.: 205).

Primjeri poljskih frazema koji nemaju svojih ekvivalenta u ukrajinskom i hrvatskom jeziku: *puścić famę* 'širiti glasine ili laži o nekoj temi, govoriti o čemu'; *Marsowe spojrzenie* 'ozbiljan, prijeteći i uznemirujući izraz lica'.

Ukrajinski frazemi bez ekvivalenata u poljskom i hrvatskom jeziku su: *аркадська ідилія* 'složan i sretan život'; *канути в Лету* 'zauvijek nestati, nestati bez traga' te *носіяти зуби дракона* 'proširiti neprijateljstvo, svađu'.

4.2. Ekvivalencija mitoloških frazema u poljskom i hrvatskom jeziku

U sljedećim podjelama ovog poglavlja referirat ćemo se na bogove i junake (točka 3.2.1.), božice i junakinje (točka 3.2.2.), mitološka bića (točka 3.2.3.) te geografske pojmove (točka 3.2.4.).

Oznaka „v.” ispod navedenih frazema upućuje čitatelja da pogleda značenje istih u spomenutim točkama na koje će se podjele odnositi.

Dolje navedeni frazemi su uglavnom preuzeti iz rječnika *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* (2002) Stanisława Bąbe i Jarosława Libereka, rječnika *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* (2004) Piotra Müldner-Nieckowskog, rječnika *Słownik frazeologiczny języka polskiego* (1974) Stanisława Skorupke te *Hrvatskog frazeološkog*

rječnika (2014) Antice Menac, Željke Fink Arsovski i Radomira Venturina. Također, uvršten je korpus hrvatskog elektroničkog rječnika *Hrvatski jezični portal* te *Baze frazema hrvatskoga jezika*, knjige Vojtecha Zamarovskog *Bogovi i junaci antičkih mitova* (2004) te diplomskog rada Sabine Tropčić *Mitološki frazemi u poljskoj i češkoj frazeologiji* (2018).

Navedeni su i hrvatski frazemi koji nemaju nužno mitološku komponentu, ali im je značenje isto. Takvi frazemi bit će označeni u fusnotama.

POLJSKO-HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENTI

U podjeli će se navoditi poljski frazemi koji u hrvatskome jeziku imaju svoj ekvivalent koji im odgovara po obliku, značenju i stilskom obilježju.

1. *beczka Danaid*

ZNAČENJE: beskoristan i trajan posao

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: bačva Danaida

v. DANAIDE

2. *beczka Diogenesa*⁸

ZNAČENJE: usamljenost, askeza

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Diogenova bačva

v. DIOGEN

3. *być między Scyllą a/i Charybdą*

ZNAČENJE: naći se između dvije opasnosti

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: biti između Scile i Haribde

v. HARIBDA; v. SCILA

4. *być piękna jak Wenus*

ZNAČENJE: biti lijepa

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: biti lijepa kao Venera

v. VENERA

⁸ Poljski frazem sastoji se od dviju imenica (*beczka* i *Diogenes*), dok se hrvatski ekvivalent sastoji od posvojnog pridjeva izvedenog od vlastita imena te od opće imenice (*Diogenov* i *bačva*). Unatoč spomenutim razlikama, takvi frazemi svrstani su u potpune ekvivalente zbog njihove nepromijenjene slike i značenja. Usporedna analiza frazemske građe triju jezika pokazala je da postoji mnogo primjera s navedenim razlikama u leksičkom sastavu.

5. *być ugodzony strzałą Amora*
ZNAČENJE: biti zaljubljen
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: biti pogođen Amorovom strijelom
v. AMOR
6. *być w objęciach Morfeusza*
ZNAČENJE: usnuti, čvrsto zaspati
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: biti u Morfejevom zagrljaju
v. MORFEJ
7. *czuwać jak Cerber kogoś*
ZNAČENJE: pažljivo čuvati *koga*
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENTI: čuvati kao Kerber *koga*
v. KERBER
8. *wyczyścić/czyścić stajnie Augiasza (Augiaszowe)*
ZNAČENJE: očistiti/čistiti *što* jako prljavo
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: čistiti Augijeve štale
v. AUGIJA
9. *dosiadać Pegaza*
ZNAČENJE: postati pjesnik
HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: uzjahati (sjesti na) Pegaza
v. PEGAZ
10. *homerycki śmiech*
ZNAČENJE: neobuzdan, glasan smijeh
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: homerski smijeh
v. HOMER
11. *homeryczny śmiech*
ZNAČENJE: neobuzdan, glasan smijeh
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: homerski smijeh
v. HOMER
12. *koło fortuny*
ZNAČENJE: promjenjivost sudbine

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: kolo sreće⁹

v. FORTUNA

13. *kompleks Edypa*

ZNAČENJE: podsvjesna želja sina za majkom, praćena osjećajima ljubomore prema ocu

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Edipov kompleks

v. EDIP

14. *koń trojański*

ZNAČENJE: zlokoban (opasan) dar; propast

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: trojanski konj

v. TROJA

15. *lot ikaryjski*

ZNAČENJE: hrabar podvig neuspješna završetka

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Ikarov let

v. IKAR

16. *męki Tantara (tantalowe)*

ZNAČENJE: muke nastale promišljanjem o željenom cilju i svijesti o nemogućnosti njegova postizanja

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Tantalove muke

v. TANTAL

17. *miecz Damoklesa*

ZNAČENJE: neprestana opasnost

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Damoklov mač

v. DAMOKLO

18. *mieć Argusowe oko*

ZNAČENJE: imati vrlo sumnjičav pogled

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: imati Argusove oči

v. ARG/ARGUS

⁹ Hrvatski frazem nema mitološku komponentu.

19. *nić Ariadny*

ZNAČENJE: pomoć u rješavanju kompliciranog problema, spasonosno sredstvo

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Arijadnina nit

v. ARIJADNA

20. *ogień Prometeusza (prometejski)*

ZNAČENJE: neutaživa unutarnja želja za postizanjem čega

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: prometejska vatra

v. PROMETEJ

21. *paniczny strach*

ZNAČENJE: nekontrolirani strah

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: panični strah

v. PAN

22. *piękny jak Apollo*

ZNAČENJE: iznimno lijep

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: lijep kao Apolon

v. APOLON

23. *pięta Achillesa (achillesowa)*

ZNAČENJE: slaba strana čija, slabost čija

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Ahilova peta

v. AHILEJ

24. *pilnować jak Cerber kogoś*

ZNAČENJE: pažljivo čuvati koga

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: čuvati kao Kerber koga

v. KERBER

25. *pod egidą*

ZNAČENJE: pod vodstvom, okriljem i zaštitom

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: pod egidom

v. AMALTEJA

26. *praca Herkulesowa*

ZNAČENJE: težak i iscrpljujuć posao koji nadilazi ljudsku snagu i mogućnosti

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Herkulov podvig
v. HERKUL

27. *Prokrustowe łóżko*

ZNAČENJE: prilagođavanje teškoj situaciji koja uzrokuje patnju
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Prokrustova postelja
v. PROKRUST

28. *przecinać (rozcinać) węzeł gordyjski*

ZNAČENJE: riješiti složene probleme brzo i jednostavno
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: presjeći Gordijev (gordijski) čvor
v. GORDIJE

29. *puszka Pandory*

ZNAČENJE: nesreća; nešto što uzrokuje mnogo nepredviđenih poteškoća; izvor
beskrajne tuge i nevolja
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Pandorina kutija
v. PANDORA

30. *pytyjska odpowiedź*

ZNAČENJE: dvosmislen i nejasan odgovor/izjava
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: pitijski odgovor
v. PITIJA

31. *róg Amaltei*

ZNAČENJE: blagostanje i obilje
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Amaltejin rog
v. AMALTEJA

32. *róg obfitości*

ZNAČENJE: blagostanje i obilje
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: rog obilja
v. AMALTEJA

33. *silny jak Herkules*

ZNAČENJE: jako snažan
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: jak kao Herkules
v. HERKUL; v. HERAKLO

34. *shupy Heraklesa*

ZNAČENJE: granica čega

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Herkulovi (Heraklovi) stupovi
v. HERAKLO; v. HERKUL

35. *stajnie Augiasza (Augiaszowe)*

ZNAČENJE: nered čije čišćenje zahtijeva veliki trud

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Augijine (Augijeve) štale (staje)
v. AUGIJA

36. *strzala Amora*

ZNAČENJE: nagli osjećaji ljubavi prema kome

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Amorova strijela
v. AMOR

37. *strzala Kupidyna*

ZNAČENJE: nagli osjećaji ljubavi prema kome

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Kupidova strijela
v. AMOR

38. *Szyfowa praca*

ZNAČENJE: težak posao bez učinka; posao bez kraja

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Sizifov posao
v. SIZIF

39. *ulubieniec fortuny*

ZNAČENJE: osoba koju uvijek u životu prati sreća

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: miljenik fortune
v. FORTUNA

40. *uprzqtać/sprzqtać stajnie Augiasza (Augiaszowe)*

ZNAČENJE: očistiti/čistiti što jako prljavo

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: čistiti Augijeve štale
v. AUGIJA

41. *węzeł gordyjski*

ZNAČENJE: problem koji je teško riješiti

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Gordijev (gordijski) čvor
v. GORDIJE

42. *wstawać jak Feniks <z popiołów>*

ZNAČENJE: ponovno se roditi/rađati (obnoviti/obnavljati) nakon potpunog uništenja

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: dići se / dizati se kao Feniks iz pepela

v. FENIKS

43. *zasiać/siać panikę*

ZNAČENJE: nehotice ili svjesno stvoriti/stvarati stanje tjeskobe, zbunjenosti;
prestrašiti druge

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: posijati/sijati paniku

v. PAN

44. *znaleźć się między Scyllą a/i Charybdą*

ZNAČENJE: naći se između dvije opasnosti

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: biti između Scile i Haribde

v. HARIBDA; v. SCILA

POLJSKO-HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENTI

U podjeli su navedeni poljski frazemi koji u hrvatskome jeziku imaju svoj ekvivalent te su njihovi leksički sastavi i oblici odnosa slični, a slika je ista.

Ispod svakog primjera objasniti ćemo koje se razlike primjećuju između dvaju frazema.

1. *być wierną Penelopą*

ZNAČENJE: biti izuzetno vjerna

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: biti vjeran kao Odisejeva Penelopa; biti vjerna kao Penelopa

v. PENELOPA

Razliku između poljskog frazema *być wierną Penelopą* i njegova hrvatskog ekvivalenta *biti vjeran kao Odisejeva Penelopa* čini dodana sastavnica posvojnog pridjeva izvedena od imena *Odisejeva* te poredbeni veznik *kao*.

2. *czuwać jak Cerber kogoś*

ZNAČENJE: pažljivo čuvati koga

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENTI: čuvati kerberski *koga*
v. KERBER

Doslovan prijevod poljskog frazema na hrvatski je *čuvati kao Kerber koga*, dok u hrvatskom jeziku, umjesto poredbenog veznika *kao* i vlastite imenice *Kerber*, koristimo prilog *kerberski*.

3. *glupi jak ośle uszy*

ZNAČENJE: jako glup

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: glup kao magare

v. MIDA

Doslovan prijevod poljskog frazema je *glup kao magareće uši*, dok je u hrvatskom djelomičnom ekvivalentu, umjesto pridjeva *magareće*, prisutna imenica *magare* te nedostaje sastavnica *uši*.

4. *jeździć Pegazem*

ZNAČENJE: postati pjesnik

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: uzjahati (sjesti na) Pegaza

v. PEGAZ

Poljski glagol *jeździć* označava jahanje, a kod hrvatskog frazema je prisutan glagol *uzjahati*, odnosno *sjesti*.

5. *leżeć w objęciach Morfeusza*

ZNAČENJE: usnuti, čvrsto zaspati

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: biti u Morfejevom zagrljaju

v. MORFEJ

U poljskome frazemu glagol je *ležati*, dok je u hrvatskom *biti*.

6. *pilnować jak Cerber kogoś*

ZNAČENJE: pažljivo čuvati *koga*

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: čuvati kerberski *koga*

v. KERBER

Doslovan prijevod poljskog frazema na hrvatski je *čuvati kao Kerber koga*, dok u hrvatskom jeziku, umjesto poredbenog veznika *kao* i vlastite imenice *Kerber*, koristimo prilog *kerberski*.

7. *wpadać w panikę*

ZNAČENJE: bojati se stvarne ili zamišljene opasnosti

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: biti u panici

v. PAN

U poljskome frazemu glagol je *padati*, dok je u hrvatskom *biti*.

8. *wpaść w objęciach Morfeusza*

ZNAČENJE: usnuti, čvrsto zaspati

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: biti u Morfejevom zagrljaju

v. MORFEJ

U poljskome frazemu glagol je *pasti*, dok je u hrvatskom *biti*.

POLJSKO-HRVATSKI PARALELIZMI

U podjeli će se navoditi poljski i hrvatski frazemi kod kojih se značenje prenosi pomoću drugih frazema, koji pokazuju razlike u strukturi i leksičkom sastavu.

Navedeni su i hrvatski paralelizmi koji nemaju nužno mitološku komponentu, ali im je značenje isto. Takvi frazemi bit će označeni u fusnotama.

Ispod svakog primjera objasniti ćemo koje se razlike primjećuju između dvaju frazema.

1. *glupi jak Midasowe uszy*

ZNAČENJE: jako glup

HRVATSKI PARALELIZAM: glup kao magare

v. MIDA

Doslovan prijevod poljskog frazema je *glup kao Midine uši*, dok je u hrvatskom djelomičnom ekvivalentu, umjesto posvojnog pridjeva izvedenog od imena *Mida*, prisutna imenica *magare* te nedostaje sastavnica *uši*.

2. *mieć/miewać chimery*

ZNAČENJE: mijenjati izraze lica (često neprikladne)

HRVATSKI PARALELIZAM: raditi grimase¹⁰

v. HIMERA

Doslovan prijevod poljskog frazema je *imati himere*, dok je u hrvatskom jeziku prisutan paralelizam *raditi grimase*. Time primjećujemo zamjene glagola *imati* i imenice *himere* glagolom *raditi* i imenicom *grimase*.

3. *milczeń jak Sfinks*

ZNAČENJE: biti tajanstven, biti zagonetan, biti misteriozan

HRVATSKI PARALELIZAM: šutjeti kao kamen¹¹

v. SFINGA

Sastavnica *Sfinga* u poljskom jeziku zamijenjena je sastavnicom *kamen* u hrvatskom jeziku. Time se u potpunosti promijenila slika frazema.

4. *robić z gracją coś*

ZNAČENJE: raditi s lakoćom, senzualnošću i šarmom *što*

HRVATSKI PARALELIZAM: ophoditi se s gracijom

v. GRACIJE

Doslovan prijevod poljskog frazema je *raditi s gracijom* što, dok je u hrvatskom jeziku prisutna verzija *ophoditi se s gracijom*. Time primjećujemo zamjenu glagola *raditi* glagolom *ophoditi se*.

5. *róg obfitości*

ZNAČENJE: blagostanje i obilje

PARALELIZAM: Amaltejin rog

v. AMALTEJA

U poljskom frazemu imenica u genitivu *obfitości* zamijenjena je u hrvatskom frazemu posvojnim pridjevom izvedenim od vlastita imena *Amalteja*.

6. *smukły jak Apollo*

ZNAČENJE: zgodan, vitak

¹⁰ Hrvatski frazem nema mitološku komponentu.

¹¹ Hrvatski frazem nema mitološku komponentu.

HRVATSKI PARALELIZAM: građen kao cipal¹²

v. APOLON

Sastavnice *zgodan* i *Apolon* u poljskom jeziku zamijenjene su sastavnicama *građen* i *cipal* u hrvatskom jeziku.

7. *strzala Erosa*

ZNAČENJE: nagli osjećaji ljubavi prema *kome*

HRVATSKI PARALELIZAM: Kupidova strijela

v. EROS

Sastavnica *Eros* u poljskom jeziku zamijenjena je sastavnicom *Kupid* u hrvatskom jeziku.

8. *stroić chimery*

ZNAČENJE: mijenjati izraze lica (često neprikladne)

HRVATSKI PARALELIZAM: raditi grimase¹³

v. HIMERA

Doslovan prijevod poljskog frazema je *ukrasiti himere*, dok u hrvatskom jeziku imamo *raditi grimase*. Time primjećujemo zamjene glagola *ukrasiti* i imenice *himere* glagolom *raditi* i imenicom *grimase*.

9. *wściekła furia*

ZNAČENJE: velika ljutnja (gnjev, bijes)

HRVATSKI PARALELIZAM: kao furija

v. FURIJE

Doslovan prijevod poljskog frazema je *bijesna furija*, dakle frazem je iskazan pridjevom i imenicom, dok je u hrvatskom jeziku zastupljen frazem *kao furija* koji se sastoji od poredbenog veznika *kao* i imenice *furija*.

10. *wyglądać jak Sfinks*

ZNAČENJE: biti tajanstven, biti zagonetan, biti misteriozan

HRVATSKI PARALELIZAM: šutjeti kao kamen¹⁴

v. SFINGA

¹² Hrvatski frazem nema mitološku komponentu.

¹³ Hrvatski frazem nema mitološku komponentu.

¹⁴ Hrvatski frazem nema mitološku komponentu.

Značenje poljskog frazema *izgledati kao Sfinga* u hrvatskom jeziku se može iskazati frazemom *šutjeti kao kamen*. Primjećuje se zamjena glagola *izgledati* i imenice *Sfinga* glagolom *šutjeti* i imenicom *kamen*. Time je u potpunosti promijenjena slika frazema.

POLJSKI BEZEKVIVALENTNI FRAZEMI

U posljednjoj skupini navedeni su poljski frazemi koji nemaju svoj ekvivalent u hrvatskom jeziku.

1. *cierpieć męki Tantala (tantalowe)*

ZNAČENJE: stalno se mučiti zbog nemogućnosti ostvarivanja nečega što je blizu
v. TANTAL

2. *lary i penaty*

ZNAČENJE: obiteljski dom; kućanski aparati
v. LARY; v. PENATI

3. *Marsowe spojrzenie*

ZNAČENJE: ozbiljan, prijeteći i uznemirujući izraz lica
v. MARS

4. *napić się wody letejskiej*

ZNAČENJE: zaboraviti sve uspomene i sjećanja
v. LETA

5. *nić życia*

ZNAČENJE: ljudska sudbina
v. MOJRE

6. *olimpijski spokój*

ZNAČENJE: tišina, izdržljivost, smirenost
v. OLIMP

7. *puścić famę*

ZNAČENJE: širiti glasine ili laži o nekoj temi, govoriti o čemu
v. FAMA

8. *sypać jak z rogu Amaltei*

ZNAČENJE: ulijevati u velikoj mjeri

v. AMALTEJA

9. *sypać jak z rogu obfitości*

ZNAČENJE: ulijevati u velikoj mjeri

v. AMALTEJA

10. *syreni śpiew*

ZNAČENJE: vrlo privlačno, ali opasno i kobno

v. SIRENE

4.3. Ekvivalencija mitoloških frazema u ukrajinskom i hrvatskom jeziku

U sljedećim podjelama ovog poglavlja referirat ćemo se na bogove i junake (točka 3.2.1.), božice i junakinje (točka 3.2.2.), mitološka bića (točka 3.2.3.) te geografske pojmove (točka 3.2.4.).

Oznaka „v.” ispod navedenih frazema upućuje čitatelja da pogleda značenje istih u spomenutim točkama na koje će se podjele referirati.

Dolje navedeni frazemi su većinskim dijelom preuzeti iz elektroničkog rječnika ukrajinskoga jezika (*Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980)*), ukrajinske elektroničke knjižnice „Goroh” («Горох») te Hrvatskog frazeološkog rječnika (2014) Antice Menac, Željke Fink Arsovski i Radomira Venturina.

Također, uvršten je korpus hrvatskog elektroničkog rječnika *Hrvatski jezični portal* te *Baze frazema hrvatskoga jezika*, knjige Vojtecha Zamarovskog *Bogovi i junaci antičkih mitova* (2004) te diplomskog rada Sabrine Tropčić *Mitološki frazemi u poljskoj i češkoj frazeologiji* (2018).

UKRAJINSKO-HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENTI

U podjeli će se navoditi ukrajinski frazemi koji u hrvatskome jeziku imaju svoj ekvivalent koji im odgovara po obliku, značenju i stilskom obilježju.

Navedeni su i hrvatski frazemi koji nemaju nužno mitološku komponentu, ali im je značenje isto. Takvi frazemi bit će označeni u fusnotama.

1. *авгієві стайні*

ZNAČENJE: nered čije čišćenje zahtijeva veliki trud

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Augijine (Augijeve) štale (staje)

v. AUGIJA

2. *ахіллєсова п'ята*

ZNAČENJE: slaba strana čija, slabost čija

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Ahilova peta

v. AHILEJ

3. *бочка Данайд*

ZNAČENJE: beskoristan i trajan posao

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: bačva Danaida

v. DANAIDE

4. *бочка Діогена*

ZNAČENJE: usamljenost, askeza

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Diigenova bačva

v. DIOGEN

5. *бути в обіймах Морфея*

ZNAČENJE: usnuti, čvrsto zaspati

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: biti u Morfejevom zagrljaju

v. MORFEJ

6. *бути між (поміж) Сциллою і (та) Харібдою*

ZNAČENJE: naći se između dvije opasnosti

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: biti između Scile i Haribde

v. HARIBDA; v. SCILA

7. *гарний як Аполлон*

ZNAČENJE: iznimno lijep

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: lijep kao Apolon

v. APOLON

8. *гераклові стовпи*
ZNAČENJE: granica čega
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Herkulovi (Heraklovi) stupovi
v. HERKUL
9. *геркулесів подвиг*
ZNAČENJE: težak i iscrpljujući posao koji nadilazi ljudsku snagu i mogućnosti
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Herkulov podvig
v. HERKUL
10. *геркулесова праця*
ZNAČENJE: težak i iscrpljujući posao koji nadilazi ljudsku snagu i mogućnosti
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Herkulov podvig
v. HERKUL
11. *геркулесові стовпи*
ZNAČENJE: granica čega
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Herkulovi stupovi
v. HERKUL
12. *гомеричний сміх*
ZNAČENJE: neobuzdan, glasan smijeh
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: homerski smijeh
v. HOMER
13. *гордіїв вузол*
ZNAČENJE: problem koji je teško riješiti
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Gordijev (gordijski) čvor
v. GORDIJE
14. *дамоклів меч*
ZNAČENJE: neprestana opasnost
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Damoklov mač
v. DAMOKLO
15. *єдинів (єдинів) комплекс*
ZNAČENJE: podsvjesna želja sina za majkom, praćena osjećajima ljubomore prema
ocu

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Edipov kompleks
v. EDIP

16. *колесо фортуни*

ZNAČENJE: promjenjivost sudbine

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: kolo sreće¹⁵

v. FORTUNA

17. *красивий як Аполлон*

ZNAČENJE: iznimno lijep

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: lijep kao Apolon

v. APOLON

18. *муки Тантала (танталові)*

ZNAČENJE: muke nastale promišljanjem o željenom cilju i svijesti o nemogućnosti njegova postizanja

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Tantalove muke

v. TANTAL

19. *мов Фенікс із попелу*

ZNAČENJE: besmrtnost, vječna obnova

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: (dići se / dizati se) kao Feniks iz pepela

v. FENIKS

20. *нитка Аріадни*

ZNAČENJE: pomoć u rješavanju kompliciranog problema, spasonosno sredstvo

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Arijadnina nit

v. ARIJADNA

21. *осідлати Пегаса*

ZNAČENJE: postati pjesnik

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: uzjahati (sjesti na) Pegaza

v. PEGAZ

22. *панічний страх*

ZNAČENJE: nekontrolirani strah

¹⁵ Hrvatski frazem nema mitološku komponentu.

- HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: panični strah
v. PAN
23. *під егідою*
ZNAČENJE: pod vodstvom, okriljem i zaštitom
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: pod egidom
v. AMALTEJA
24. *полім Ікара*
ZNAČENJE: hrabar podvig neuspješna završetka
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Ikarov let
v. IKAR
25. *прокрустове ложе*
ZNAČENJE: prilagođavanje teškoj situaciji koja uzrokuje patnju
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Prokrustova postelja
v. PROKRUST
26. *прометеїв вогонь*
ZNAČENJE: neutaživa unutarnja želja za postizanjem čega
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: prometejska vatra
v. PROMETEJ
27. *ріг достатку*
ZNAČENJE: blagostanje i obilje
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: rog obilja
v. AMALTEJA
28. *розрубати/розрубувати гордіїв вузол*
ZNAČENJE: riješiti/rješavati složene probleme brzo i jednostavno
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: presjeći Gordijev (gordijski) čvor
v. GORDIJE
29. *сізіфова робота (праця)*
ZNAČENJE: težak posao bez učinka; posao bez kraja
HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Sizifov posao
v. SIZIF

30. *посяти/сіяти паніку*

ZNAČENJE: nehotice ili svjesno stvoriti/stvarati stanje tjeskobe, zbunjenosti; prestrašiti druge

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: posijati/sijati paniku

v. PAN

31. *скриня Пандори*

ZNAČENJE: nesreća; nešto što uzrokuje mnogo nepredviđenih poteškoća; izvor beskrajne tuge i nevolja

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Pandorina kutija

v. PANDORA

32. *стріла Амура (амурова)*

ZNAČENJE: nagli osjećaji ljubavi prema *kome*

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Amorova strijela

v. AMOR

33. *стріла Купідона (купідонова)*

ZNAČENJE: nagli osjećaji ljubavi prema *kome*

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: Cupidova strijela

v. AMOR

34. *троянський кінь*

ZNAČENJE: zlokoban (opasan) dar; propast

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: trojanski konj

v. TROJA

35. *улюбленець фортуни*

ZNAČENJE: osoba koju uvijek u životu prati sreća

HRVATSKI POTPUNI EKVIVALENT: miljenik fortune

v. FORTUNA

UKRAJINSKO-HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENTI

U podjeli su navedeni ukrajinski frazemi koji u hrvatskome jeziku imaju svoj ekvivalent te su njihovi leksički sastavi i oblici odnosa slični, a slika je ista.

Ispod svakog primjera objasniti ćemo koje se razlike primjećuju između dvaju frazema.

1. *вдаватися в паніку*

ZNAČENJE: bojati se stvarne ili zamišljene opasnosti

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: biti u panici

v. PAN

Doslovan prijevod ukrajinskog frazema *prepustiti se panici* razlikuje se glagolskom sastavnicom od svog ekvivalenta u hrvatskom jeziku *biti u panici*, odnosno dolazi do zamjene glagola *prepustiti se* glagolom *biti*, te imenicama u različitim padežima.

2. *впадати в паніку*

ZNAČENJE: bojati se stvarne ili zamišljene opasnosti

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: biti u panici

v. PAN

Doslovan prijevod ukrajinskog frazema *padati u paniku* razlikuje se glagolskom sastavnicom od svog ekvivalenta u hrvatskom jeziku *biti u panici*, odnosno dolazi do zamjene glagola *padati* glagolom *biti*, te imenicama u različitim padežima.

3. *сизифів труд*

ZNAČENJE: težak posao bez učinka; posao bez kraja

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: Sizifov posao

v. SIZIF

U ukrajinskom jeziku imenica *posao* zamijenjena je imenicom *rad*.

4. *скринька Пандори*

ZNAČENJE: nesreća; nešto što uzrokuje mnogo nepredviđenih poteškoća; izvor beskrajne tuge i nevolja

HRVATSKI DJELOMIČNI EKVIVALENT: Pandorina kutija

v. PANDORA

U ukrajinskom frazemu koristi se umanjena imenice *скриня*, odnosno *скринька*, dakle prijevod ukrajinskog frazema na hrvatski je *Pandorina kutijica*, dok se u hrvatskom jeziku kaže *Pandorina kutija*.

UKRAJINSKO-HRVATSKI PARALELIZMI

U podjeli će se navoditi ukrajinski i hrvatski frazemi, kod kojih se značenje prenosi pomoću drugih frazema koji pokazuju razlike u strukturi i leksičkom sastavu.

Ispod svakog primjera objasniti ćemo koje se razlike primjećuju između dvaju frazema.

1. *геркулесове тіло*

ZNAČENJE: muškarac snažna i mišićava tijela

HRVATSKI PARALELIZAM: jak kao Herkules

v. HERKULES

Doslovan prijevod ukrajinskog frazema na hrvatski jezik je *Herkulovo tijelo* te je on iskazan posvojnim pridjevom izvedenim od imena i imenicom, dok za muškarca snažna i mišićava tijela u hrvatskom jeziku kažemo *jak kao Herkules*, odnosno iskazujemo pridjevom *jak*, poredbenim veznikom *kao* i vlastitom imenicom *Herkules*.

2. *говорити як Піфія*

ZNAČENJE: govoriti dvosmisleno i nejasno

HRVATSKI PARALELIZAM: pitijski odgovor

v. PITIJA

Hrvatski frazem iskazan je posvojnim pridjevom izvedenim od vlastita imena *pitijski* te imenicom *odgovor*, dok je ukrajinski ekvivalent iskazan glagolom *govoriti* i poredbenim veznikom *kao* te vlastitom imenicom *Pitija*.

3. *осляче вухо*

ZNAČENJE: jako glup

HRVATSKI PARALELIZAM: glup kao magare

v. MIDA

Ukrajinski frazem iskazan je pridjevom *magareće* i imenicom *uho*, dok je hrvatski ekvivalent iskazan poredbenim veznikom *kao* i imenicom *magare*.

4. *ослячі вуха*

ZNAČENJE: jako glup

HRVATSKI PARALELIZAM: glup kao magare

v. MIDA

Ukrajinski frazem iskazan je pridjevom *magareće* i imenicom *uši*, dok je hrvatski ekvivalent iskazan poredbenim veznikom *kao* i imenicom *magare*.

5. *різ достатку*

ZNAČENJE: blagostanje i obilje

PARALELIZAM: Amaltejin rog

v. AMALTEJA

U ukrajinskom frazemu imenica u genitivu *достатку* zamijenjena je u hrvatskom frazemu posvojnim pridjevom izvedenim od vlastita imena *Amalteja*.

UKRAJINSKI BEZEKVIVALENTNI FRAZEMI

U posljednjoj skupini navedeni su ukrajinski frazemi koji nemaju svoj ekvivalent u hrvatskom jeziku.

1. *аркадська ідилія*

ZNAČENJE: složan i sretan život

v. ARKADIJA

2. *вернутися/вертатися до своїх <рідних> пенатів*

ZNAČENJE: vratiti se/vraćati se kući

v. PENATI

3. *погнати/гнати химери*

ZNAČENJE: govoriti besmislice, gluposti

v. HIMERA

4. *канути в Лету*

ZNAČENJE: zauvijek nestati, nestati bez traga

v. LETA

5. *нитка життя*

ZNAČENJE: ljudska sudbina

v. MOJRE

6. *олімпійський спокій*
ZNAČENJE: tišina, izdržljivost, smirenost
v. OLIMP
7. *повернутися/повертатися до своїх <рідних> пенатів*
ZNAČENJE: vratiti se/vraćati se kući
v. PENATI
8. *посіяти зуби дракона*
ZNAČENJE: proširiti neprijateljstvo, svađu
v. KADMO
9. *провадити химери*
ZNAČENJE: govoriti besmislice, gluposti
v. HIMERA
10. *самозакоханий Нарцис*
ZNAČENJE: osoba opsjednuta sobom
v. NARCIS
11. *снів сирени*
ZNAČENJE: vrlo privlačno, ali opasno i kobno
v. SIRENE

5. EKVIVALENCIJA POLJSKIH I UKRAJINSKIH FRAZEMA

5.1. POLJSKO-UKRAJINSKI POTPUNI EKVIVALENTI

U podjeli će se navoditi ukrajinski i poljski frazemi, odnosno ekvivalenti koji su međusobno podudarni po obliku, značenju i stilskom obilježju.

POLJSKI	UKRAJINSKI
<i>beczka Danaid</i>	<i>бочка Данаїд</i>
<i>beczka Diogenesa</i>	<i>бочка Діогена</i>

<i>być między Scyllą a/i Charybdą</i>	<i>бути між (поміж) Сциллою і (та) Харібдою</i>
<i>dosiadać Pegaza</i>	<i>осідлати Пегаса</i>
<i>homerycki śmiech</i>	<i>гомеричний сміх</i>
<i>homeryczny śmiech</i>	
<i>koło fortuny</i>	<i>колесо фортуни</i>
<i>kompleks Edypa</i>	<i>едіпів (едипів) комплекс</i>
<i>koń trojański</i>	<i>троянський кінь</i>
<i>lot ikaryjski</i>	<i>політ Ікара</i>
<i>męki Tantala (tantalowe)</i>	<i>муки Тантала (танталові)</i>
<i>miecz Damoklesa</i>	<i>дамоклів меч</i>
<i>nić Ariadny</i>	<i>нитка Аріадни</i>
<i>nić życia</i>	<i>нитка життя</i>
<i>ogień Prometeusza (prometejski)</i>	<i>прометеїв вогонь</i>
<i>olimpijski spokój</i>	<i>олімпійський спокій</i>
<i>paniczny strach</i>	<i>панічний страх</i>
<i>piękny jak Apollo</i>	<i>гарний як Аполлон</i>
	<i>красивий як Аполлон</i>
<i>pięta Achillesa (achillesowa)</i>	<i>ахіллесова п'ята</i>
<i>pod egidą</i>	<i>під егідою</i>
<i>praca Herkulesowa</i>	<i>геркулесів подвиг</i>
	<i>геркулесова праця</i>
<i>Prokrustowe łóżko</i>	<i>прокрустове ложе</i>
<i>przecinać (rozcinać) węzeł gordyjski</i>	<i>розрубати/розрубувати гордіїв вузол</i>
<i>puszka Pandory</i>	<i>скриня Пандори</i>
<i>róg obfitości</i>	<i>ріг достатку</i>
<i>zasiać/siać panikę</i>	<i>посіяти/сіяти паніку</i>
<i>słupy Heraklesa</i>	<i>гераклові стовпи</i>
	<i>геркулесові стовпи</i>
<i>stajnie Augiasza (Augiaszowe)</i>	<i>авгієві стайні</i>
<i>strzała Amora</i>	<i>стріла Амура (амурова)</i>
<i>strzała Kupidyna</i>	<i>стріла Купідона (купідонова)</i>
<i>syreni śpiew</i>	<i>спів сирени</i>

<i>Szyfowa praca</i>	<i>сізіфова робота (праця)</i>
<i>ulubieniec fortuny</i>	<i>улюбленець фортуни</i>
<i>węzeł gordyjski</i>	<i>гордіїв вузол</i>
<i>wpadać w panikę</i>	<i>впадати в паніку</i>
<i>znaleźć się między Scyllą a/i Charybdą</i>	<i>бути між (поміж) Сциллою і (та) Харібдою</i>

5.2. POLJSKO-UKRAJINSKI DJELOMIČNI EKVIVALENTI

U podjeli će se navoditi ukrajinski i poljski frazemi, odnosno ekvivalenti kojima su leksički sastavi i oblici odnosa slični, a slika je ista.

POLJSKI	UKRAJINSKI
<i>jeździć Pegazem</i>	<i>осідлати Пегаса</i>
<i>leżeć w objęciach Morfeusza</i>	<i>бути в обіймах Морфея</i>
<i>wpaść w objęciach Morfeusza</i>	
<i>głupi jak ośle uszy</i>	<i>осяче вухо осячі вуха</i>
<i>puszka Pandory</i>	<i>скринька Пандори</i>
<i>Szyfowa praca</i>	<i>сізіфів труд</i>
<i>wpadać w panikę</i>	<i>вдаватися в паніку</i>
<i>wstawać jak Feniks <z popiołów></i>	<i>мов Фенікс із попелу</i>

5.3. POLJSKO-UKRAJINSKI PARALELIZMI

U podjeli će se navoditi ukrajinski i poljski frazemi, odnosno ekvivalenti čija su značenja izražena pomoću drugih frazema koji pokazuju razlike u strukturi i leksičkom sastavu.

POLJSKI	UKRAJINSKI
<i>głupi jak Midasowe uszy</i>	<i>осяче вухо осячі вуха</i>
<i>pytyjska odpowiedź</i>	<i>говорити як Піфія</i>
<i>róg Amaltei</i>	<i>ріг достатку</i>

<i>silny jak Herkules</i>	<i>геркулесове тіло</i>
---------------------------	-------------------------

5.4. NULTI EKVIVALENTI

5.4.1. Ukrajinski bezekvivalentni frazemi

Navedeni ukrajinski frazemi nemaju svoj ekvivalent u poljskom jeziku.

аркадська ідилія

вернутися/вертатися до своїх <рідних> пенатів

погнати/гнати химери

канути в Лету

повернутися/повертатися до своїх <рідних> пенатів

посягти зуби дракона

провадити химери

самозакоханий Нарцис¹⁶

5.4.2. Poljski bezekvivalentni frazemi

Navedeni poljski frazemi nemaju svoj ekvivalent u ukrajinskom jeziku.

być piękna jak Wenus

być ugodzony strzałą Amora

być w objęciach Morfeusza

być wierną Penelopą¹⁷

cierpieć męki Tantala (tantalowe)

czuwać jak Cerber kogoś

lary i penaty

¹⁶ U hrvatskom jeziku nema frazemski ekvivalent, ali je bitno napomenuti da se izraz *narcis* koristi za opisivanje osobe koja je opsjednuta sobom.

¹⁷ U ukrajinskom jeziku nema frazemski ekvivalent, ali je bitno napomenuti da se izraz *Пенелопе* koristi za iskazivanje ideala ženske plemenitosti i vjernosti.

Marsowe spojrzenie
mieć Argusowe oko
mieć/miewać chimery
milczeć jak Sfinks
napić się wody letejskiej
pilnować jak Cerber kogoś
puścić fałę
robić z gracją coś
smukły jak Apollo
stroić chimery
strzała Erosa
sypać jak z rogu Amaltei
sypać jak z rogu obfitości
uprzętać/sprzętać stajnie Augiasza (Augiaszowe)
wyczyścić/czyścić stajnie Augiasza (Augiaszowe)
wierna jak Penelopa
wściekła furia
wyglądać jak Sfinks

6. RJEČNICI

Za lakše razumijevanje prvo ćemo se upoznati s glavnim pojmovima ovog frazeološkog rječnika.

Dakle, u frazeološkim rječnicima razlikuju se dvije vrste natuknica – nadređena (nadnatuknica) i podređena (natuknica).

Nadnatuknica predstavlja glavnu sastavnicu frazema te će u radu biti otisnuta velikim slovima. S druge strane, natuknica će biti izjednačena s frazemom.

U rječniku se mogu primijetiti različite nadnatuknice kojima pripada isti frazem, odnosno natuknica, te se takva natuknica neće navoditi dvaput. U takvom slučaju pokraj natuknice bit će uputa „v.” kojom se upućuje čitatelja da pogleda značenje kod druge sastavnice, tj. nadnatuknice u poglavljima 6.1. i 6.2.

Kod frazema u kojima nijedna sastavnica ne sadrži mitološko ime ili naziv ćemo kao nadnatuknicu odabrati komponentu koja je značenjski ključna za taj frazem, odnosno koja se spominje u poglavlju *Mitološki frazemi i motivacije* (v. 3.2.1., 3.2.2., 3.2.3., 3.2.4.).

6.1. Rječnik mitoloških frazema u poljskome jeziku

ACHILLES

pięta Achillesa (achillesowa) – slaba strana čija, slabost čija

AMALTEA

róg Amaltei – blagostanje i obilje

sypać jak z rogu Amaltei – ulijevati u velikoj mjeri

AMOR

być ugodzony strzałą Amora – biti zaljubljen

strzala Amora – nagli osjećaji ljubavi prema kome

APOLLO

piękny jak Apollo – lijep

smukły jak Apollo – zgodan, vitak

ARGUS

mieć Argusowe oko – imati vrlo sumnjičav pogled

ARIADNA

nić Ariadny – pomoć u rješavanju kompliciranog problema, spasonosno sredstvo

AUGIASZ

wyczyścić/czyścić stajnie Augiasza (Augiaszowe) – očistiti/čistiti *što* jako prljavo

stajnie Augiasza (Augiaszowe) – jako prljavo i zapušteno mjesto, nešto što treba temeljito očistiti

uprzętać/sprzątać stajnie Augiasza (Augiaszowe) – očistiti/čistiti *što* jako prljavo

CERBER

czuwać jak Cerber kogoś – pažljivo čuvati *koga*

pilnować jak Cerber kogoś – pažljivo čuvati *koga*

CHARYBDA

być między Scyllą a/i Charybdą – v. SCYLLA

znaleźć się między Scyllą a/i Charybdą – v. SCYLLA

CHIMERA

mieć/miewać chimery – mijenjati izraze lica (često neprikladne)

stroić chimery – mijenjati izraze lica (često neprikladne)

DAMOKLES

miecz Damoklesa – opasnost koja neprestano prijati

DANAIDY

beczka Danaid – beskoristan i trajan posao

DANAOWIE

dar Danaów – opasan i izdajnički poklon

DIOGENES

beczka Diogenesa – usamljenost, askeza

EDYP

kompleks Edypa – podsvjesna želja sina za majkom, praćena osjećajima ljubomore prema ocu

EGIDA

pod egidą – pod vodstvom, okriljem i zaštitom

EROS

strzala Erosa – nagli osjećaji ljubavi prema *kome*

FAMA

puścić famę – širiti glasine ili laži o nekoj temi, govoriti o čemu

FENIKS

wstawać jak Feniks <z popiołów> – ponovno se roditi/rađati (obnoviti/obnavljati) nakon potpunog uništenja

FORTUNA

koło fortuny – promjenjivost sudbine

ulubieniec fortuny – osoba koju uvijek u životu prati sreća

FURIA

wściekła furia – velika ljutnja (gnjev, bijes)

GORDYJSKI

przecinać (rozcinać) węzeł gordyjski – riješiti složene probleme brzo i jednostavno

węzeł gordyjski – problem koji je teško riješiti

GRACJA

robić z gracją coś – raditi s lakoćom, senzualnošću i šarmom *što*

HERAKLES

stupy Heraklesa – granica čega

HERKULES

praca Herkulesowa – težak i iscrpljujući posao koji nadilazi ljudsku snagu i mogućnosti

silny jak Herkules – jako snažan

HOMERYCKI

homerycki śmiech – neobuzdan, glasan smijeh

HOMERYCZNY

homeryczny śmiech – neobuzdan, glasan smijeh

IKARYJSKI

lot ikaryjski – hrabar podvig neuspješna završetka

KUPIDYN

strzala Kupidyna – nagli osjećaji ljubavi prema *kome*

LARY

lary i penaty – obiteljski dom; kućanski aparati

LETA

napić się wody letejskiej – zaboraviti sve uspomene i sjećanja

MARS

Marsowe spojrzenie – ozbiljan, prijeteći i uznemirujući izraz lica

MORFEUSZ

być w objęciach Morfeusza – usnuti, čvrsto zaspati

leżeć w objęciach Morfeusza – usnuti, čvrsto zaspati

wpaść w objęciach Morfeusza – usnuti, čvrsto zaspati

NIC

nić życia – ljudska sudbina

OLIMPIJSKI

olimpijski spokój – tišina, izdržljivost, smirenost

PANDORA

puszka Pandory – nesreća; nešto što uzrokuje mnogo nepredviđenih poteškoća; izvor beskrajne tuge i nevolja

PANICZNY

paniczny strach – nekontrolirani strah

PANIKA

zasiać/siać panikę – nehotice ili svjesno stvoriti/stvarati stanje tjeskobe, zbunjenosti; prestrašiti druge

wpadać w panikę – bojati se stvarne ili zamišljene opasnosti

PEGAZ

dosiadać Pegaza – postati pjesnik

jeździć Pegazem – postati pjesnik

PENATY

lary i penaty – v. LARY

PENELOPA

być wierną Penelopą – biti izuzetno vjerna

wierna jak Penelopa – biti izuzetno vjerna

PROKRUST

Prokrustowe łóżko – prilagođavanje teškoj situaciji koja uzrokuje patnju

PROMETEUSZ

ogień Prometeusza (prometejski) – neutaživa unutarnja želja za postizanjem čega

PYTYJSKI

pytyjska odpowiedź – dvosmislen i nejasan odgovor/izjava

RÓG

róg obfitości – blagostanje i obilje

sypać jak z rogu obfitości – ulijevati u velikoj mjeri

SCYLLA

być między Scyllą a/i Charybdą – naći se između dvije opasnosti

znaleźć się między Scyllą a/i Charybdą – naći se između dvije opasnosti

SFINKS

milczeć jak Sfinks – biti tajanstven, biti zagonetan, biti misteriozan

wyglądać jak Sfinks – biti tajanstven, biti zagonetan, biti misteriozan

SYRENA

syreni śpiew – vrlo privlačno, ali opasno i kobno

SYZYF

Syzyfowa praca – težak posao bez učinka; posao bez kraja

TANTAL

cierpieć męki Tantala (tantalowe) – stalno se mučiti zbog nemogućnosti ostvarivanja nečega što je blizu

męki Tantala (tantalowe) – muke nastale promišljanjem o željenom cilju i svijesti o nemogućnosti njegova postizanja

TROJAŃSKI

koń trojański – zlokoban (opasan) dar; propast

UCHO

glupi jak ośle uszy – jako glup

glupi jak Midasowe uszy – jako glup

WENUS

być piękna jak Wenus – biti lijepa

6.2. Rječnik mitoloških frazema u ukrajinskome jeziku

АВГІЙ

авгієві стайні – jako prljavo i zapušteno mjesto, nešto što treba temeljito očistiti

АМУР

стріла Амура (амурова) – nagli osjećaji ljubavi prema kome

АПОЛЛОН

гарний як Аполлон – iznimno lijep

красивий як Аполлон – iznimno lijep

АРІАДНА

нитка Аріадни – pomoć u rješavanju kompliciranog problema, spasonosno sredstvo

АРКАДСЬКИЙ

аркадська ідилія – složan i sretan život

АХІЛЛЕС

ахіллесова п'ята – slaba strana čija, slabost čija

ГЕРАКЛ

гераклові стовпи – granica čega

ГЕРКУЛЕС

геркулесів подвиг – težak i iscrpljujući posao koji nadilazi ljudsku snagu i mogućnosti

геркулесова праця – težak i iscrpljujući posao koji nadilazi ljudsku snagu i mogućnosti

геркулесове тіло – muškarac snažna i mišićava tijela

геркулесові стовпи – granica čega

ГОМЕРИЧНИЙ

гомеричний сміх – neobuzdan, glasan smijeh

ГОРДІЙ

гордіїв вузол – problem koji je teško riješiti

розрубати/розрубувати гордіїв вузол – riješiti/rješavati složene probleme brzo i jednostavno

ДАМОКЛ

дамоклів меч – neprestana opasnost

ДАНАЇДИ

бочка Данаїд – beskoristan i trajan posao

ДІОГЕН

бочка Діогена – usamljenost, askeza

ДРАКОН

посяти зуби дракона – proširiti neprijateljstvo, svađu

ЕГІДА

нід егідою – pod vodstvom, okriljem i zaštitom

ЕДІП

едіпів (єдинів) комплекс – podsvjesna želja sina za majkom, praćena osjećajima ljubomore prema osu

ІКАР

полім Ікара – hrabar podvig neuspješna završetka

КУПІДОН

стріла Купідона (купідонова) – nagli osjećaji ljubavi prema *kome*

ЛЕТА

канути в Лету – zauvijek nestati, nestati bez traga

МОРФЕЙ

бути в обіймах Морфея – usnuti, čvrsto zaspati

НАРЦИС

самозакоханий Нарцис – osoba opsjednuta sobom

НИТКА

нитка життя – ljudska sudbina

ОЛІМПІЙСЬКИЙ

олімпійський спокій – tišina, izdržljivost, smirenost

ОСЛЯЧИЙ

осляче вухо – jako glup

ослячі вуха – jako glup

ПАНДОРА

скриня Пандори – nesreća; nešto što uzrokuje mnogo nepredviđenih poteškoća; izvor beskrajnih tuga i nevolja

скринька Пандори – nesreća; nešto što uzrokuje mnogo nepredviđenih poteškoća; izvor beskrajnih tuga i nevolja

ПАНИКА

вдаватися в паніку – bojati se stvarne ili zamišljene opasnosti

впадати в паніку – bojati se stvarne ili zamišljene opasnosti

носіяти/сіяти паніку – nehotice ili svjesno stvoriti/stvarati stanje tjeskobe, zbunjenosti; prestrašiti druge

ПАНИЧНИЙ

панічний страх – nekontrolirani strah

ПЕГАС

осідлати Пегаса – postati pjesnik

ПЕНАТ

вернутися/вертатися до своїх <рідних> пенатів – vratiti se/vraćati se kući

повернутися/повертатися до своїх <рідних> пенатів – vratiti se/vraćati se kući

ПІФІЯ

говорити як Піфія – govoriti dvosmisleno, nerazumljivo, nejasno

ПРОКРУСТ

прокрустове ложе – prilagođavanje teškoj situaciji koja uzrokuje patnju

ПРОМЕТЕЙ

прометеїв вогонь – neutaživa unutarnja želja za postizanjem čega

РІГ

ріг достатку – blagostanje i obilje

СИРЕНА

снів сирени – vrlo privlačno, ali opasno i kobno

СІЗІФ

сізіфів труд – težak posao bez učinka; posao bez kraja

сізіфова робота (праця) – težak posao bez učinka; posao bez kraja

СЦІЛЛА

бути між (поміж) Сциллою і (та) Харібдою – naći se između dvije opasnosti

ТАНТАЛ

муки Тантала (танталові) – muke nastale promišljanjem o željenom cilju i svijesti o nemogućnosti njegova postizanja

ТРОЯНСЬКИЙ

троянський кінь – zlokoban (opasan) dar; propast

ФЕНИКС

мов Фенікс із попелу – besmrtnost, vječna obnova

ФОРТУНА

колесо фортуни – promjenjivost sudbine

улюбленець фортуни – osoba koju uvijek u životu prati sreća

ХАРІБДА

бути між (поміж) Сциллою і (та) Харібдою – v. СЦІЛЛА

ХИМЕРА

погнати/знати химери – govoriti besmislice, gluposti

провадити химери – govoriti besmislice, gluposti

6.3. Rječnik mitoloških frazema u hrvatskome jeziku

АХИЛЕЈ

Ahilova peta – slaba strana čija, slabost čija

АМАЛТЕЈА

Amaltejin rog – blagostanje i obilje

АМОР

Amorova strijela – nagli osjećaji ljubavi prema kome

biti pogođen Amorovom strijelom – biti zaljubljen

APOLON

lijep kao Apolon – iznimno lijep

ARG/ARGUS

imati Argusove oči – imati vrlo sumnjičav pogled

ARIJADNA

Arijadnina nit – pomoć u rješavanju kompliciranog problema, spasonosno sredstvo

AUGIJA

Augijine (Augijeve) štale (staje) – nered čije čišćenje zahtijeva veliki trud

čistiti Augijeve štale – očistiti što jako prljavo

DAMOKLO

Damoklov mač – neprestana opasnost

DANAIDE

bačva Danaida – beskoristan i trajan posao

DIOGEN

Diogenova bačva – usamljenost, askeza

EDIP

Edipov kompleks – podsvjesna želja sina za majkom, praćena osjećajima ljubomore prema ocu

EGIDA

pod egidom – pod vodstvom, okriljem i zaštitom

FENIKS

dići se/dizati se kao Feniks iz pepela – ponovno se roditi/rađati (obnoviti/obnavljati) nakon potpunog uništenja

FORTUNA

miljenik fortune – osoba koju uvijek u životu prati sreća

FURIJE

kao furija – ljutito, gnjevno, bijesno

GORDIJE

Gordijev (gordijski) čvor – problem koji je teško riješiti

presjeći Gordijev (gordijski) čvor – riješiti složene probleme brzo i jednostavno

GRACIJE

ophoditi se s gracijom – raditi s lakoćom, senzualnošću i šarmom što

HARIBDA

biti između Scile i Haribde – naći se između dvije opasnosti

HERAKLO

Heraklov podvig – težak i iscrpljujući posao koji nadilazi ljudsku snagu i mogućnosti

Heraklovi stupovi – granica čega

HERKUL

Herkulov podvig – težak i iscrpljujući posao koji nadilazi ljudsku snagu i mogućnosti

Herkulovi stupovi – granica čega

jak kao Herkules – iznimno snažan

HOMERSKI

homerski smijeh – neobuzdan, glasan smijeh

IKAR

Ikarov let – hrabar podvig neuspješna završetka

KERBER (KERBERSKI)

čuvati kao Kerber koga – pažljivo čuvati koga

čuvati kerberski koga – pažljivo čuvati koga

KUPID

Kupidova strijela – nagli osjećaji ljubavi prema kome

MORFEJ

biti u Morfejevom zagrljaju – usnuti, čvrsto zaspati

PANDORA

Pandorina kutija – nesreća; nešto što uzrokuje mnogo nepredviđenih poteškoća; izvor beskrajnih tuga i nevolja

PANIČNI

panični strah – nekontrolirani strah

PANIKA

biti u panici – bojati se stvarne ili zamišljene opasnosti

posijati/sijati paniku – nehotice ili svjesno stvoriti/stvarati stanje tjeskobe, zbunjenosti; prestrašiti druge

PEGAZ

uzjahati (sjesti na) Pegaza – postati pjesnik

PENELOPA

biti vjeran kao Odisejeva Penelopa – biti izuzetno vjerna

biti vjerna kao Penelopa – biti izuzetno vjerna

PITIJSKI

pitijski odgovor – dvosmislen i nejasan odgovor/izjava

PROKRUST

Prokrustova postelja – prilagođavanje teškoj situaciji koja uzrokuje patnju

PROMETEJSKI

prometejska vatra – neutaživa unutarnja želja za postizanjem čega

ROG

rog obilja – blagostanje i obilje

SIZIF

Sizifov posao – težak posao bez učinka; posao bez kraja

SCILA

biti između Scile i Haribde – naći se između dvije opasnosti

TANTAL

Tantalove muke – muke zbog promišljanja o željenom cilju i svijesti o nemogućnosti njegovog postizanja

TROJANSKI

trojanski konj – zlokoban (opasan) dar; propast

7. ZAKLJUČAK

Sve kulture imaju mitove, priče, legende i folklor. Oni pokazuju što skupine ljudi misle o svijetu i kako ga doživljavaju. Usmena te pismena predaja umjetnosti i tradicija način su očuvanja i prenošenja običaja i vrijednosti kao i oblikovanja ponašanja. Mitologija je važna jer „objašnjava” podrijetlo mnogih različitih priča o antičkim vremenima. Gledajući na način na koji su priče osmišljene, i na sadržaj antičke mitologije, možemo saznati dosta o ljudima koji su stvarali, pisali, recitali i pamtili te priče. Najčešće i najlogičnije objašnjenje zašto trebamo pamtiti mitove, narodne priče, legende i bajke je zato što oni pripadaju našoj povijesti, dio su naše kulture i stoga ih treba očuvati kako bismo na pravi način razumjeli našu prošlost. Razne priče nam omogućuju da bolje razumijemo prošlost, čineći samu povijest „opipljivijom”.

Ovaj rad je usmjeren navođenju, objašnjavanju te analizi poljskih, ukrajinskih i hrvatskih mitoloških frazema. Na samome početku upoznajemo se s definicijama frazema, frazeologije, mita i mitologije. Uz pomoć objašnjenja približili smo termine koji su izuzetno

bitni za daljnje razumijevanje rada. Kasnije tijekom navođenja raznih mitoloških bogova i božica, junaka i junakinja, mitoloških bića te geografskih pojmova dolazimo do opisivanja njihova podrijetla, što oni znače, kako su doprinijeli i motivirali frazeme u kojima je njihov naziv jednom od sastavnica.

Nadalje, nakon upoznavanja s općim terminima slijedi analiza ekvivalencije poljskih, ukrajinskih i hrvatskih mitoloških frazema, u kojoj smo se prvenstveno bavili traženjem ekvivalenata između poljskog i hrvatskog jezika, te između ukrajinskog i hrvatskog jezika. U toj analizi, i svim ostalim analizama, predstavljeno je ukupno **176** frazema, odnosno poljskih **74**, ukrajinskih **55**, te hrvatskih **47** frazema.

U nastavku rada, te kao glavni cilj rada, razradili smo i podjelu na potpune, djelomične, paralelne i nulte ekvivalente između ukrajinskih i poljskih mitoloških frazema.

Ukupan broj **potpunih** poljsko-ukrajinskih mitoloških frazema je **36¹⁸**; broj **djelomičnih** frazema iznosi **8**; **paralelizama** je **4¹⁹**; ukrajinskih **nultih** frazema je **8**, a poljskih **nultih** frazema je **25**.

Na samome kraju nalazi se rječnik svih poljskih, ukrajinskih i hrvatskih mitoloških frazema obrađenih u ovome radu.

Za vrijeme samog istraživanja i provođenja analize uočene su određene razlike u odnosu frazema tih triju jezika. Prva razlika se odnosi na pravopis, odnosno na pisanje velikog početnog slova kod sastavnica frazema koji se odnose na vlastito ime. Prema ukrajinskom pravopisu, posvojni pridjevi koji se odnose na vlastitu imenicu pišu se velikim početnim slovom, no, ukoliko posvojni pridjevi od osobnih imena postaju komponentama frazema, tada se pišu malim početnim slovom. Tako kao primjer možemo uzeti poljski frazem *praca Herkulesowa*, odnosno hrvatski frazem *Herkulov pothvat* i ukrajinski ekvivalent *геркулесів подвиг*, u kojima se poljski i hrvatski posvojni pridjevi pišu velikim slovom, a ukrajinski malim. Nadalje, kod nekih mitoloških frazema bile su prisutne varijacije, odnosno više mogućih opcija. Tako za ukrajinski frazem *гомеричний сміх* možemo navesti poljske ekvivalente *homerycki śmiech* i *homeryczny śmiech*. Takva pojava vidljiva je i kod frazema *бути в обіймах Морфея* u ukrajinskome jeziku, te *leżeć w objęciach Morfeusza* i *wpaść w objęciach Morfeusza* u poljskome jeziku. Također, česte su strukturne razlike sastavnica frazema, što je uočljivo kod ukrajinskog frazema *единів* (*едунів*) *комплекс*, odnosno *Edipov kompleks* u hrvatskome jeziku i *kompleks Edypa* u

¹⁸ U tablici ukrajinskih frazema ih je 38 zbog mogućih varijacija na određenu nadnatuknicu.

¹⁹ U tablici ukrajinskih frazema ih je pet zbog mogućih varijacija na određenu nadnatuknicu.

poljskome jeziku. U takvim slučajevima dolazi i do zamjene posvojnog pridjeva izvedenog od vlastita imena vlastitom imenicom u genitivu.

Veliki broj navedenih frazema se odnosi na ljudsku vanjštinu, osobine i karakter, ljudske mogućnosti, društvene odnose i situacije u kojima se ljudi nerijetko nalaze. Upravo iz tog razloga se pretpostavlja da su ti frazemi toliko poznati još i danas jer se ljudi mogu s njima poistovjetiti. Analizom je utvrđena podudarnost, u određenoj mjeri, mitoloških frazema u poljskom, ukrajinskom i hrvatskom jeziku, te kao glavni razlog tome mogli bismo pripisati geografsku blizinu i pripadnost zajedničkoj podskupini indoeuropskih jezika.

8. LITERATURA

Rječnici

Anić, V. 2004. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.

Baza frazema hrvatskoga jezika. URL: <http://frazemi.ihjj.hr/>
(Pregled: 30. III. 2022.)

Bąba, S., Liberek, J. 2002. *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Hrvatski jezični portal. Hrvatski elektronički rječnik. URL: <https://hjp.znanje.hr/>
(Pregled: 30. III. 2022.)

Menac, A., Fink-Arsovski, Ž., Venturin, R. 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Menac, A., Trostinska, R. I. 1993. *Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Müldner-Nieckowski, P. 2004. *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Świat Książki.

Skorupka, S. 1974. *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Slovník frazeologizmiv ukrajins'koji movy = *Словник фразеологізмів української мови*. 2003. НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. фонд. Укладачі: В. М.

Білоноженко та ін. Київ: Наукова думка. URL: <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf> (Pregled: 15. III. 2022.).

Slovník ukrajinského jazyka. Akademický slovník (1970–1980) = Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/> (Pregled: 15. III. 2022.).

Slovopedia. Frazeologický slovník ukrajinského jazyka = Словопедія. Фразеологічний словник української мови. URL: <http://slovopedia.org.ua/49/53392-0.html> (Pregled: 18. VI. 2022.).

Ukrajins'ka publiczna elektronna biblioteka „Goroh” = Українська публічна електронна бібліотека «Горох». URL: <https://goroh.pp.ua/> (Pregled: 15. III. 2022.).

Primarna literatura

Baran, Zymomrja 1999 = Баран, Я., Зимомря, М. 1999. *Теоретичні основи фразеології*. Ужгород: Ужгородський державний університет. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zymomrja_Mykola/Teoretychni_osnovy_frazeolohii.pdf?PHPSESSID=ps8rbp10qm5b59thckc8s8ueb5 (Pregled: 15. III. 2022.).

Fink-Arsovski, Ž. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF Press.

Hrnjak, A. 2017. *Frazeologija u rodnome okviru: rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*. Zagreb: KNJIGRA.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. URL: <https://www.lzmk.hr/> (Pregled: 18. VI. 2022.).

Jas'kiv 2014 = Яцьків, М. Ю. 2014. *Здобутки сучасної української фразеології у контексті новітніх парадигм лінгвістичних досліджень*, Міжнародний науковий вісник, Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». Вип. 8 (27). С. 253–262.

Menac, A. 2007. *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: KNJIGRA.

Pradić 2012 = Прадід, Ю. Р. 2012. *Історія української фразеології*. Мовознавство, №1.

URL:

https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=134

(Pregled: 15. III. 2022.).

Roman, L., Roman, M. 2010. *Encyclopedia of Greek and Roman mythology*. New York: Facts On File, Inc. URL: <https://www.pdfdrive.com/encyclopedia-of-greek-and-roman-mythology-e33405994.html> (Pregled: 15. III. 2022.).

Szerszunowicz, J., Vidović Bolt, I. 2014. *Międzyjęzykowa ekwiwalencja stałych połączeń wyrazowych*. Białostockie archiwum językowe. NR 14. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

Tafra, B. Z. 2021. *Natuknica i nadnatuknica u frazeološkom rječniku*, str. 35–59. Јужнославенски филолог, LXXVII, св. 2. Beograd.

Tropčić, S. 2018. *Mitološki frazemi u poljskoj i češkoj frazeologiji*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. URL: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg%3A275> (Pregled: 15. III. 2022.).

Zamarovský, V. 2004. *Bogovi i junaci antičkih mitova*. Zagreb: ArTresor naklada.

Wikipedija. Slobodna enciklopedija. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Glavna_stranica (Pregled: 18. VI. 2022.).

Sekundarna literatura

Bally, C. 1905. *Précis de stylistique*. Genève: A. Eggiman.

Graves, R. 2003. *Grčki mitovi*. Zagreb: CID-Nova.

Holzapfel, O. 2008. *Leksikon europske mitologije*. Zagreb: Školska knjiga.

Kovačec, A. 2005. *Hrvatska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Lewicki, A.M., Pajdzińska, A. 2001. *Frazeologia. Współczesny język polski*. Bartmiński, J. (red.) Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. 315–333.

Opašić, M. 2013. *Biblizmi u hrvatskome jeziku*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Opašić, M. 2014. *Općeeuropski frazemi hrvatskog jezika u Rječniku stranih riječi Bratoljuba Klaića*. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 40/2. URL: [34 \(d-nb.info\)](https://doi.org/10.31820/2335-8833.2022.40.2.15) (Pregled: 15. III. 2022.).

Pym, A. 2014. *Charles Bally and the origins of translational equivalence*. Universitat Rovira i Virgili, Spain. URL: https://www.researchgate.net/publication/292951872_Charles_Bally_and_the_Origins_of_Translational_Equivalence (Pregled: 31. III. 2022.).

Skorupka, S. 1952. *Z zagadnień frazeologii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Vidović Bolt, I. 2011. *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Vukelić, T. 2004. *Mitologija: mitovi, legende i vjerovanja*. Rijeka: Dušević & Kršovnik.

Wilkinson, P., Philip, N. 2007. *Mythology: World Myths, Gods, Heroes, Creatures, Mythical Places*. URL: <https://www.pdfdrive.com/mythology-world-myths-gods-heroes-creatures-mythical-places-eyewitness-companion-guides-e156996834.html> (Pregled: 15. III. 2022.).

9. SAŽETAK

9.1. Sažetak

Ovaj rad bazira se na analizi poljskih, ukrajinskih i hrvatskih mitoloških frazema. Mitološki frazemi su ustaljene sveze najmanje dviju punoznačnih riječi (sastavnica) u kojima jedna od tih sastavnica element mitoloških priča – priča o raznim božanstvima i slavnim antičkim junacima. Primarni zadatak ovog rada je pokazivanje identičnosti, sličnosti i razlika između poljskih, ukrajinskih i hrvatskih mitoloških frazema uz pomoć analize ekvivalencije. Analizirajući frazeme po tom principu, prvo smo izdvojili frazeme potpune ekvivalencije, zatim djelomične i paralelne, te na samome kraju nulte ekvivalencije. Takva analiza dokazala je da postoji velika podudarnost između triju uspoređivanih jezika. Ostali frazemi koji nemaju stupanj potpune ekvivalencije, ili koji pak nisu frazemi nulte ekvivalencije, slični su po građi i

motivaciji što dokazuje povezanost tih jezika na razini pripadnosti istoj podskupini indoeuropskih jezika.

KLJUČNE RIJEČI: *frazeologija, frazem, mitologija, mit, analiza ekvivalencije, poljski jezik, ukrajinski jezik, hrvatski jezik*

9.2. Streszczenie

Praca opiera się na analizie polskich, ukraińskich i chorwackich frazeologizmów mitologicznych. Frazeologizmy mitologiczne to ustalone połączenia co najmniej dwóch pełnych słów (komponentów), w których jeden z tych komponentów zawiera elementy opowieści mitologicznych – opowieści o różnych bóstwach i słynnych starożytnych bohaterach. Podstawowym zadaniem tej pracy jest ukazanie tożsamości, podobieństw i różnic między polskimi, ukraińskimi a chorwackimi frazeologizmami mitologicznymi za pomocą analizy ekwiwalencji. Analizując frazeologizmy zgodnie z tą zasadą, najpierw zauważa się frazeologizmy o ekwiwalencji absolutnej, następnie częściowej i paralelnej, a na samym końcu ekwiwalencji zerowej. Taka analiza wykazała duże podobieństwo między tymi trzema językami. Inne frazeologizmy, które nie mają stopnia ekwiwalencji absolutnej czy zerowej, mają podobną strukturę i motywację, co świadczy o ich związku na poziomie przynależności do tej samej podgrupy języków indoeuropejskich.

SŁOWA KLUCZE: *frazeologia, związek frazeologiczny, mitologia, mit, analiza ekwiwalencji, język polski, język ukraiński, język chorwacki*

9.3. Анотація

Робота базується на аналізі польських, українських та хорватських фразеологізмів міфологічного походження. Фразеологізми міфологічного походження – це усталені вирази, що складаються зі щонайменше двох повнозначних слів (компонентів), у яких

один із компонентів є елементом міфологічного сюжету – історії про різних божеств та відомих античних героїв. Основне завдання даної роботи – показати тотожність, подібність та відмінність між польськими, українськими та хорватськими фразеологізмами міфологічного походження з опертям на аналіз еквівалентності фразеологізмів. У процесі аналізу фразеологізмів згідно з цим підходом спочатку було виділено випадки абсолютної еквівалентності, а потім часткової і паралельної, а також нульової еквівалентності. Такий аналіз показав велику схожість між трьома мовами. Фразеологізми, які не є повними еквівалентами або які не мають еквівалентів у іншій мові, мають подібну структуру і мотивацію, що свідчить про зв'язок цих мов на рівні належності до однієї підгрупи індоєвропейських мов.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *фразеологія, фразеологізм, міфологія, міф, аналіз еквівалентності, польська мова, українська мова, хорватська мова*